

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

AIDA STULPINIENĖ

Magistrantūros neakivaizdinių studijų
Civilinės teisės specializacijos
II kurso CVTmn 6-02 gr. studentė

**TEISĖS KREIPTIS Į TEISMĄ ĮGYVENDINIMO PROCESINĖ TVARKA
(LYGINAMOJI LIETUVOS IR AUSTRIJOS VALSTYBIŲ CIVILINIO
PROCESO ĮSTATYMŲ ANALIZĖ)**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas - lektorius Egidijus Laužikas

Vilnius, 2007

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. TEISĖS KREIPTIS Į TEISMĄ SAMPRATA IR TURINYS	7
1.1. Teisės kreiptis į teismą samprata.....	7
1.2. Teisės kreiptis į teismą turinys	12
2. LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO PROCESO KODEKSE ĮTVIRTINTI ATSIŠAKYMO PRIIMTI IEŠKINIŲ PAGRINDAI.....	18
2.1. Ieškinys nenagrinėtinas teisme.....	18
2.2. Ieškinys neteisingas tam teismui.....	20
2.3. Suinteresuotas asmuo, kreipęsis į teismą, nesilaikė įstatymų nustatytos.....	22
tai bylų kategorijai išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarkos.....	22
2.4. Yra įsiteisėjęs teismo arba arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo atsisakymą ieškinio ar patvirtinti šalių taikos sutartį.....	25
2.5. Teismo žinioje yra byla dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu ...	27
2.6. Šalys yra sudariusios susitarimą perduoti tą ginčą spręsti arbitražui ir atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme bei reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo	28
2.7. Pareiškimą paduoda neveiksnus fizinis asmuo	31
2.7.1. Ieškovo (pareiškėjo) civilinis procesinis teisnumas	32
2.8. Pareiškimą suinteresuoto asmens vardu padavė neįgaliotas vesti bylą asmuo	34
3. AUSTRIJOS CIVILINIO PROCESO KODEKSE ĮTVIRTINTI ATSIŠAKYMO PRIIMTI IEŠKINIŲ PAGRINDAI.....	37
3.1. Teisės kreiptis į teismą prielaidos pagal Austrijos civilinio proceso įstatymus.....	37
3.2. Ieškinys neteisingas tam teismui ir ieškinys nenagrinėtinas teisme	40
3.3. Ieškovo procesinis veiksnumas	42
3.4. Ieškinį asmens vardu padavė neįgaliotas vesti bylą asmuo.....	43
3.5. Teismo žinioje yra byla dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu arba yra įsiteisėjęs sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko, tuo pačiu pagrindu	45
3.6. Ieškinio atsiėmimas atsisakant reikalavimų	47
3.7. Arbitražinis susitarimas	48
IŠVADOS.....	52
SANTRAUKA	54
ZUSAMMENFASSUNG	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	56

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Šiuolaikinėje visuomenėje vyksta itin spartūs ir neprognozuojami socialiniai bei ekonominiai pokyčiai, auga bendradarbiavimo tarp žmonių mastas, atsiranda vis daugiau gyvenimo sričių, kuriose gali būti pažeistos asmenų teisės ar teisėti interesai, todėl neišvengiamai tokiems asmenims atsiranda būtinybė apginti pažeistą ar ginčijamą teisę arba įstatymų saugomą interesą, o tokios gynybos pradžia – tai tinkamas teisės kreiptis į teismą įgyvendinimas. Kiekviena civilizuota valstybė asmens galimybę siekti pažeistos jo teisės ar intereso gynimo per valstybės specialiai sukurtą mechanizmą – teismą laiko pirmiausia savo piliečių, taip pat ir kitų asmenų, reziduojančių jos teritorijoje, subjektine teise ir suteikia jai konstitucinį rangą¹. Teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos privalo būti realiai garantuota, valstybė turi sudaryti tinkamas jos įgyvendinimo sąlygas ir teisės aktuose numatytų priemonių pagalba kontroliuoti, kad tų sąlygų būtų laikomasi, ir kad įstatymuose neatsirastų nepagrįstų apribojimų šiai teisei įgyvendinti. Atsižvelgiant į tai, jog teisė į teisminę gynybą ir teisė kreiptis į teismą teisinėje literatūroje neretai tapatinamos, tiesiog būtina iš pat pradžių tinkamai apibrėžti šių kokybiškai skirtingų teisių turinį (siekiant išvengti nereikalingos problematikos). Pažymėtina, jog tik pastaruoju metu Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje išryškėjo tendencija šias teises atriboti.

Pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema „*Teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinė tvarka (lyginamoji Lietuvos ir Austrijos valstybių civilinio proceso įstatymų analizė)*“ yra aktuali dar ir dėl to, jog būtent taip suformuluota darbo tema yra iš esmės nauja ir labai mažai nagrinėta Lietuvos teisinėje literatūroje. Yra nemažai mokslininkų, nagrinėjusių teisę kreiptis į teismą ieškinio teisenos bylose, teisės kreiptis į teismą bendruosius klausimus, tačiau, kalbant apie šios teisės įgyvendinimo procesinę tvarką, teisinėje literatūroje (Lietuvoje) yra aptartos tik bendrosios ir specialiosios teisės kreiptis į teismą sąlygos, o kompleksiskai atlikto vieningo šios temos tyrimo (juo labiau lyginant Lietuvos ir Austrijos civilinio proceso įstatymų nuostatas) nerasime nei Lietuvoje, nei užsienyje. Galima būtų paminėti keletą Lietuvos bei Austrijos mokslininkų, nagrinėjusių šią aktualią temą. Visų pirma pažymėtini prof. dr. Stasys Vėlyvis bei magistrė Gitana Abromavičienė (2006)², kurie naudodami teisinės dokumentų analizės metodą, analizavo kai kurias bendrąsias teisės kreiptis į teismą sąlygas. Taip pat G. Abromavičienė (2006)³ analizavo specialiąsias teisės kreiptis į teismą sąlygas. Straipsnio autorė, remdamasi teisės aktais, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika bei teisės doktrina, išsamiai išnagrinėjo

¹ Vėlyvis S. Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Mykolo Romerio universitetas. 2006. P. 205.

² Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr.2 (80). P. 123-132.

³ Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą specialiosios sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 11-23.

tokias sąlygas. Civilinių bylų iškėlimo sąlygos buvo aptartos ir N.Venckienės (2006)⁴ darbe, kurį autorė pristatė tarptautinėje mokslinėje - praktinėje konferencijoje, vykusioje 2006 m. Vilniuje. Teisę į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje analizavo prof. dr. S.Vėlyvis (2006)⁵. Mokslininkas daug dėmesio skyrė teisės į teisminę gynybą sampratos nagrinėjimui, apžvelgdamas kai kurių užsienio teisės mokslininkų nuomones šiuo klausimu, atskleidė šios teisės turinį, išskyrė savarankišką subjektinę teisę kreiptis į teismą. Atskirai iš Lietuvos civilinio proceso teisės mokslininkų paminėtini ir prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas bei prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius. V.Mikelėnas išsamiai nagrinėjo atsisakymo priimti ieškinį pagrindus, įtvirtintus dar 1964 m. Civilinio proceso kodekse⁶, o V.Nekrošius neseniai pateikė tiek teisės teoretikams, tiek praktikams itin aktualų tyrimą kai kuriais civilinio proceso teisės klausimais (susijusiais ir su teisės į teisminę gynybą samprata) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinoje⁷. Taip pat paminėtina ir reikšminga naujojo Civilinio proceso kodekso V.Nekrošiaus mokslinė studija – monografija „Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės Lietuvoje“, kurioje pabrėžiama šio principo svarba įgyvendinant materialųjų subjektinių teisių gynimą, prasidedantį nuo teisės kreiptis į teismą tinkamo realizavimo⁸.

Austrijos civilinio proceso teisės doktrinoje teisei kreiptis į teismą itin daug dėmesio skyrė Vienos universiteto Teisės mokslų fakulteto Civilinio proceso teisės instituto prof. hab. dr. Walter H. Rechberger, 2006 m. parašęs Austrijos civilinio proceso kodekso komentarą, kuriame išsamiai aptaria teisės kreiptis į teismą prielaidas (226 paragrafo komentare). Lietuvoje itin problematiška gauti literatūros apie Austrijos civilinio proceso teisę (juo labiau teisinės literatūros apie teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinę tvarką), net Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Teisės ir politikos mokslų skaitykloje esančiame tarptautiniu mastu pripažintame leidinyje "International Encyclopedia of Laws. Civil Procedure. Volume 1" Austrijos civilinio proceso apžvalgai skirtas tik vienas skyrius (pakeitimai tame skyriuje tik iki 1997 m.). Todėl darbo autorė tiesiogiai susisiekė su prof. hab. dr. W.H.Rechbergeriu, kuris pakonsultavo kai kuriais darbo temai itin aktualiais klausimais, bei atsiuntė jo paties parašyto ir 2006 m. išleisto Austrijos civilinio proceso kodekso komentaro skyrių, kuriuose reglamentuojama teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinė tvarka, autentišką elektroninę versiją.

⁴ Venckienė N. Civilinių bylų iškėlimo sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Mykolo Romerio universitetas. 2006. P. 177-194.

⁵ Vėlyvis S. Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Mykolo Romerio universitetas. 2006. P. 195- 211.

⁶ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Vilnius: Justitia, 1997. 2 dalis.

⁷ Nekrošius V. Kai kurie civilinio proceso teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo doktrinoje // Teisė. Nr. 2007 (63).

⁸ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002.

Taigi atsižvelgdama į tai, jog teisinėje literatūroje nėra kompleksiško tokios temos tyrimo, darbo autorė bandys atskleisti teisės kreiptis į teismą sampratą, apibrėžti šios teisės turinį, bei išnagrinės teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinės tvarkos esminius bruožus dviejose kontinentinei teisinei sistemai priklausančiose Europos Sąjungos narėse – Lietuvoje ir Austrijoje.

Magistro baigiamojo darbo problema. Teisė kreiptis į teismą ne tik turi būti įtvirtinta Konstitucijose ir įstatymuose - valstybėse turi būti sukurtas efektyvus ir realiai veikiantis mechanizmas, užtikrinantis tinkamą šios teisės įgyvendinimą. Labai svarbu ir tai, jog įstatymuose nustatyta teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tvarka realiai sudarytų sąlygas siekti galutinio rezultato – apginti pažeistą teisę (viena svarbiausių asmens konstitucinių teisių). Įstatymuose numatytos sąlygos, kurias reikia įvykdyti norint tinkamai realizuoti savo teisę kreiptis į teismą, neturi nepagrįstai apsunkinti į teismą besikreipiančio asmens padėties. Todėl šiame darbe būtina išsiaiškinti, ar Lietuvos ir Austrijos civilinio proceso įstatymuose numatytos prielaidos ir sąlygos neapsunkina teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo, ar jos pateisina visuomenės interesus ir lūkesčius. Svarbu paminėti, jog teisė kreiptis į teismą itin reikšminga, ji įtvirtinta tokiuose svarbiuose tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose kaip 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (2 str., 3 d.) ir 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (6 str.).

Magistro baigiamojo darbo objektas ir dalykas. Šio magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas - teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinė tvarka Lietuvoje ir Austrijoje. Magistro darbo tyrimo dalykas – Lietuvos ir Austrijos valstybių civilinio proceso įstatymų teisės normos, nustatančios teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinę tvarką, t.y. teisės kreiptis į teismą prielaidas ir šios teisės tinkamo realizavimo sąlygas, numatytas atsisakymo priimti ieškinį pagrinduose.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Atsižvelgiant į pasirinktą tyrimo dalyką, tiesioginis magistro baigiamojo darbo tikslas yra kompleksiskai išanalizuoti ir palyginti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinę tvarką Lietuvoje ir Austrijoje. Siekdama šio tikslo, darbo autorė iškelia konkrečius tyrimo uždavinius:

- remiantis Lietuvos ir Austrijos įstatymais bei civilinio proceso teisės doktrina atskleisti teisės kreiptis į teismą sampratą, apibrėžti teisės kreiptis į teismą sąvoką, išsamiai atskleisti teisės kreiptis į teismą turinį (išskiriant teisės kreiptis į teismą prielaidas ir šios teisės tinkamo realizavimo sąlygas);
- koncentruotai išnagrinėti atsisakymo priimti ieškinį pagrindus, numatytus Lietuvos ir Austrijos civilinio proceso įstatymuose (ribota magistro baigiamojo darbo apimtis neleidžia pateikti išsamios plataus šių pagrindų sąrašo analizės);

- pateikti Lietuvos ir Austrijos teismų praktiką aktualiausiai teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo klausimais (nurodant esmines Lietuvos ir Austrijos Aukščiausiųjų Teismų nutartis);
- bent iš dalies užpildyti susistemintos informacijos magistro baigiamojo darbo tema trūkumą (ypač tai liečia Austrijos civilinio proceso įstatymuose numatytą teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinę tvarką, kuri Lietuvoje civilinio proceso teisės mokslininkų dar nenagrinėta);
- suformuluoti esmines struktūrinių magistro baigiamojo darbo dalių išvadas ir jomis remiantis įstatymų leidėjui pateikti pasiūlymus dėl galimo Lietuvos ar (ir) Austrijos civilinio proceso įstatymų nuostatų, reglamentuojančių teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinę tvarką, tobulinimo.

Tyrimo metodai. Tam, kad šio magistro darbo autorė įgyvendintų iškeltus uždavinius, tyrimo metu kompleksiskai buvo panaudoti įvairūs teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai. Darbe naudojamas *lyginimo* metodas, kuris suteikia galimybę išanalizuoti Lietuvos ir Austrijos civilinio proceso įstatymus, įtvirtinančius kreipimosi į teismą prielaidas ir sąlygas, bei jas tarpusavyje palyginti. Šis metodas padeda darbo autorei išsiaiškinti, ar Austrijos civilinio proceso įstatyme yra nustatytos tokios pačios teisės kreiptis į teismą prielaidos bei sąlygos kaip ir Lietuvoje. Taip pat padeda palyginti Lietuvos ir užsienio mokslininkų nuomones, Lietuvos ir Austrijos teismų formuojamą praktiką šiuo nagrinėjamu klausimu. *Analizės* metodas darbe naudojamas nagrinėjant kreipimosi į teismą prielaidas ir sąlygas, įtvirtintas Lietuvos ir Austrijos civilinio proceso įstatymuose, atskleidžiant jų sampratas. Taip pat *sisteminės analizės* pagalba išsiaiškinamas civilinio proceso įstatymų ir kitų teisės aktų, kurie gali reglamentuoti, detalizuoti tam tikrus teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinės tvarkos aspektus, tarpusavio santykis. Išanalizuotai medžiagai apibendrinti, išvadoms ir pasiūlymams suformuluoti, tyrime naudojamas *apibendrinimo* metodas. *Teisinių dokumentų analizės* metodas laikomas pagrindiniu empiriniu metodu šiame magistro darbe. Naudojant šį metodą darbe buvo tiriami Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, Austrijos civilinio proceso kodeksas bei kiti teisės aktai. Taip pat, nagrinėjant Lietuvos ir Austrijos teismų praktiką, buvo naudotas išnagrinėtų bylų *kiekybinės ir kokybinės analizės* metodas.

Taigi šiame darbe autorė kompleksiskai išnagrinėja Lietuvos ir Austrijos valstybių civilinio proceso įstatymus, teismų praktiką teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo klausimais bei pateikia išvadas ir pasiūlymus dėl galimo teisės aktų, reglamentuojančių šią svarbią procesinę teisę, tobulinimo.

1. TEISĖS KREIPTIS Į TEISMĄ SAMPRATA IR TURINYS

1.1. Teisės kreiptis į teismą samprata

Teisė kreiptis į teismą (plačiaja prasme teisminės gynybos prieinamumas) - vienas iš svarbiausių civilinio proceso teisės principų, kurio esmė ta, jog kiekvienam asmeniui, manančiam, jog jo teisės pažeistos, yra garantuojama ir prieinama efektyvi teisminė gynyba. Teisę kreiptis į teismą garantuoja 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 1 d., kurioje nurodoma, jog „asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą“⁹. Teisės į teisminę gynybą įtvirtinimas Konstitucijoje leidžia daryti išvadą, kad ši teisė yra viena iš svarbiausių civilizuotos visuomenės socialinių vertybių, kurios nepagrįstas ribojimas nesuderinamas su piliečių teisių, laisvių ir interesų apsauga¹⁰. Taigi teisė kreiptis į teismą yra konstitucinė teisė, kuriai būdingas universalumas, prioritetinis pobūdis, lyginant su kitomis pažeistų teisių gynybos priemonėmis, dėl jos demokratinė principų, procedūrinių taisyklių bei patikimumo¹¹. Taip pat, kalbant apie konstitucinę teisės kreiptis į teismą pobūdį, būtina paminėti LR Konstitucinio teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimą¹², kuriame konstatuota, jog „Konstitucijos 30 str. 1 d. įtvirtinta garantija yra procesinio pobūdžio, ji reiškia, kad asmeniui turi būti užtikrintas teisminis jo teisių ir laisvių gynimas“.

Konstitucijoje įtvirtintą teisminės gynybos prieinamumą konkretizuoja Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso¹³ (toliau - LR CPK) 5 straipsnis skelbiantis kiekvieno suinteresuoto asmens teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Tačiau, kaip nurodo *Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaro* (toliau – LR CPK komentaras) autoriai, šis principas nereiškia, kad teismas turi nagrinėti kiekvieną visuomenės konfliktą, jis privalo spręsti teisinį konfliktą, ginčą dėl teisės¹⁴. Todėl minėta LR CPK nuostata reiškia, jog kreiptis į teismą gali tik suinteresuotas asmuo ir tas suinteresuotumas turi pasireikšti savarankišku teisiniu interesu bei būtinybe jį ginti. Taigi teisė kreiptis į teismą susideda iš objektyvaus ir subjektyvaus (pažeista

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.

¹⁰ Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr.2 (80). P. 131.

¹¹ Jarašiūnas E. Teisminės valdžios funkcionavimo problemos konstitucinėje justicijoje // Teisminė valdžia ir visuomenė: konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999. P. 77-78.

¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 54-1588.

¹³ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 56.

teisė ir asmens suinteresuotumas) elementų, kurie „leidžia vertinti teisę kreiptis į teismą kaip asmens konstitucinio statuso elementą ir savarankišką procesinę teisę“¹⁵.

Aptarėme teisės kreiptis į teismą sampratą teisės aktų kontekste, tačiau, tam, kad išsamiau suvoktume šios konstitucinės teisės prigimtį turėtume paanalizuoti teisės kreiptis į teismą turinio interpretacijas ir nuomones, pateiktas teisinėje literatūroje, mokslininkų darbuose. Prof. dr. Stasys Vėlyvis išsamiai išnagrinėjo teisę į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje¹⁶. Mokslininkas aptarė Lietuvos ir užsienio mokslininkų nuomones šiuo klausimu bei padarė aiškias ir tvirtas išvadas, kurioms pritaria ir šio darbo autorė (teisė kreiptis į teismą ir teisminės gynybos principas negali būti sutapatinami, jie yra susiję, bet ne adekvatūs elementai). Teisė kreiptis į teismą yra siauresnė sąvoka, teisminės gynybos principo sudedamoji dalis. Dėl sąvokų „teisė kreiptis į teismą“ ir „teisė į teisminę gynybą“ tapatinimo civilinio proceso teisėje kyla painiava, nes egzistuoja įvairios teisės mokslininkų nuomonės. Tačiau procesinėje teisėje būtinas konkretumas, negali likti jokių abstraktumų, neaiškumų, todėl labai svarbu tiek civilinio proceso teisės doktrinoje, tiek praktikoje aiškiai išskirti šias dvi paminėtas sąvokas.

Prof. dr. Stasys Vėlyvis, remdamasis kitų autorių pozicijomis, siekė išsiaiškinti, ar „teisė į teisminę gynybą“ yra:

1. procesinė teisinė kategorija, kurios turinį sudaro suinteresuoto asmens galimybė kreiptis į teismą ir jo teisė į to materialinio teisinio reikalavimo, dėl kurio jis kreipėsi, patenkinimą, ar
2. tai tik materialinės teisės, kurią teismui pavesta ginti, sąvoka, kurios turinį sudaro tik besikreipiančio asmens teisė į materialinių teisinių reikalavimų, dėl kurių jis kreipėsi į teismą, patenkinimą, o pati teisė kreiptis į teismą yra visiškai savarankiška procesinė kategorija, neturinti ryšio (sąryšio) su teise į pareikštų reikalavimų patenkinimą, ar
3. vienais atvejais teisė į teisminę gynybą turi būti suvokiama kaip asmens procesinė teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos, o kitais atvejais – kaip materialinė teisė į pareikštų reikalavimų patenkinimą¹⁷.

Prieš atsakydamas į šį klausimą, prof. dr. S.Vėlyvis apžvelgė daugelio užsienio autorių nuomones. Išsamiai išanalizuota visiškai pagrįsta mokslininko A.A.Melnikovo nuomonė, jog civilinio proceso kaip procedūros, taip pat civilinio proceso mokslo požiūriu būtina kalbėti apie teisę į teisminę gynybą, bet ne apie teisę į ieškinį, apie teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos, bet ne apie teisę pareikšti ieškinį¹⁸. Nors civilinio proceso teisės teorijoje teisės į ieškinį sąvoka

¹⁵ Venckutė J. Teisminės gynybos prieinamumo koncepcija, garantijos ir įgyvendinimas civiliniame procese// Teisinės minties šventė – 2005. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 293.

¹⁶ Vėlyvis S. Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje. // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 195- 211.

¹⁷ Ten pat; P. 197.

¹⁸ Ten pat; P. 197.

(teisė į teisminę gynybą ieškininės teisenos bylose), jos prigimtis ir esmė nagrinėjama daugelyje monografijų ir straipsnių, tačiau teisės į teisminę gynybą problema apskritai bei ieškininės teisenos bylose atskirai ir šiandien yra gana aktuali ir sudėtinga. Pasak prof. dr. S.Vėlyvio, tai pirmiausia paaiškinama tuo, jog civilinio proceso teisės moksle nėra bendros nuomonės ieškinio sąvokos klausimu. Kardinaliai skiriasi civilinio proceso teisės tyrinėtojų pozicijos ieškinio teisinės prigimties klausimu. Vieni autoriai teigia, kad ieškinys vienu atveju yra materialinės teisinės, o kitu atveju – procesinės teisinės prigimties kategorija, t.y. ieškinį jie supranta dvejopai: procesine teisine prasme – tai kreipimasis į teismą dėl teisės gynimo, o materialine prasme – materialinis teisinis ieškovo reikalavimas, atsakovui pareiškiamas per teismą¹⁹.

Dualistinė ieškinio samprata, kurios ryškiausi šalininkai tarybinėje civilinio proceso doktrinoje buvo V.P.Čapurskis ir S.N.Abramovas, neišvengiamai siejasi su dualistine teisės į ieškinį (teisės į teisminę gynybą) samprata. Vienais atvejais teisė į teisminę gynybą ieškininėje teisenoje suvokiama kaip procesinė teisė (galimybė kreiptis į teismą dėl teisminės gynybos), o kitais – kaip materialinė teisė (teismo galimybė priversti atsakovą įvykdyti savo pareigą ieškovui). Prof. dr. S.Vėlyvis pažymi, jog garsus rusų civilinio proceso doktrinos atstovas prof. M.A.Gurvičius, nors ieškinį ir nagrinėjo laikydamasis dualistinės teorijos atstovų pozicijos, teisę į ieškinį laikė materialine teisine kategorija, kuri neturėtų būti taikoma civilinio proceso teisėje. Šio rusų profesoriaus nuomone, sąvoka „teisė į teisminę gynybą“ apima tik teisę į ieškinio patenkinimą ir jokių būdu ši sąvoka neapima besikreipiančio asmens teisės į teisminę veiklą.

Priešingai nei tie mokslininkai, kurie teisę į teisminę gynybą suprato dualistine prasme, taip pat ir tie, kurie teisę į teisminę gynybą nagrinėjo tik materialine teisine prasme, prof. N.B.Zeideris, prof. K.S.Judelsonas ir E.V.Riabova, teigdami, kad ieškinys yra procesinės teisės sąvoka, teisę į teisminę gynybą ieškininės teisenos bylose (teisė į ieškinį) laiko procesine, išvelgdami jos turinyje tik teisę kreiptis į teismą, teisę į pareikštų reikalavimų nagrinėjimo procesą. Prof. dr. S.Vėlyvis konstatavo, jog tiek dualistinė teisės į teisminę gynybą konstrukcija, tiek ir prof. M.A.Gurvičiaus, viena vertus, ir prof. N.B.Zeiderio, antra vertus, siūloma konstrukcija, iki galo neatskleidžia teisės į teisminę gynybą sąvokos turinio ir esmės, nes visose šiose konstrukcijose akivaizdus materialinės teisės atribojimas nuo procesinės arba atvirkščiai²⁰.

Prof. dr. S.Vėlyvis, teigiamai vertina prof. L.I.Povolockio ir N.I.Avdejenko pateikiamoje konstrukcijoje esantį procesinės ir materialinės teisės ryšio akcentą, tačiau nepritaria tam, jog procesinę šios sąvokos pusę (teisę kreiptis į teismą) jie besąlygiškai sieja su materialine teisine puse, ir absoliučiai neigia savarankiškos subjektyvinės procesinės teisės – teisės kreiptis į teismą egzistavimą, neturint teisės į pareikštų besikreipiančio į teismą asmens

¹⁹ Vėlyvis S. Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje. // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 198.

²⁰ Ten pat; P. 200.

reikalavimų patenkinimą²¹. Prof. A.F. Kleinmanas sąvokoje „teisė į teisminę gynybą taip pat išvelgdavo dvi puses, tačiau, kitaip nei prof. L.I.Povolockis ir N.I.Avdejenko, jis pabrėždavo abiejų šių pusių savarankiškumą. O štai A.A.Melnikovas, pabandęs atskleisti sąvokos „teisė į teisminę gynybą“ esmę (žvelgdamas plačiau į civilinį procesą), teisė į teisminę gynybą laikė tiek materialinės, tiek procesinės teisės teisiniu institutu, turinčiu materialinį ir procesinį turinį (procesinis turinys – tai teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos, materialinis turinys – tai teisė į pareikštų reikalavimų patenkinimą)²². Prof. dr. S.Vėlyvio nuomone, A.A.Melnikovas supainioja subjekcinę teisę su teisės institutu, ir lieka neaišku, ar teisė į teisminę gynybą jis laiko materialine, ar subjektine teise.

Prof. dr. S.Vėlyvis pažymi, jog gana neapibrėžta šiuo klausimu ir Lietuvos civilinio proceso teisės teoretikų, rašančių šiuo klausimu, nuomonė. Tačiau iš naujausiuose vadovėliuose ir LR CPK komentare išdėstytos medžiagos galima daryti išvadą, kad ryškėja tendencija atriboti teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos bei teisę į pareikštų reikalavimų patenkinimą ir laikyti jas savarankiškais subjekcinėmis teisėmis²³.

Galiausiai prof. dr. S.Vėlyvis konstatavo, jog teisė į teisminę gynybą – tai sudėtingo turinio proceso teisės (šiuo atveju civilinio proceso teisės) sąvoka. Šios teisės turinį sudaro dvi tarpusavyje glaudžiai susijusios subjekcinės teisės, kurios tik drauge sudaro teisės į teisminę gynybą sąvoką. Teisėje į teisminę gynybą reikia skirti, pirma – subjekcinę procesinę teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos, antra – subjekcinę materialinę teisę į to reikalavimo, kurio gynybos siekia besikreipiantis asmuo, patenkinimą. Kiekviena iš šių subjekcinių teisių, kaip teisminės gynybos sąvokos turinio sudėtinės dalys, turi tik joms būdingą turinį²⁴.

Taigi prof. dr. S.Vėlyvis, apibendrinamas itin išsamiai išstudijuotą Lietuvos ir pasirinktą užsienio teisinę literatūrą, prieina prie pagrįstos išvados, jog teisė į teisminę gynybą yra dviejų neatsiejamų viena nuo kitos sudėtinių dalių junginys, t.y. teisė į teisminę gynybą sudaro subjekcinę procesinę teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos ir subjekcinę materialinę teisę į to reikalavimo, kurio gynybos siekia besikreipiantis asmuo, patenkinimą. Tad akivaizdu, jog teisė kreiptis į teismą jokių būdu negali būti tapatinama su teise į teisminę gynybą, nes yra tik sudėtinė pastarosios dalis. Su šia itin argumentuota prof.dr. S.Vėlyvio pozicija negali nesutikti ir šio darbo autorė, tokią išvadą netiesiogiai patvirtina ir kiti Lietuvos civilinio proceso teisės mokslininkai (A.Driukas, V.Valančius), kurie nurodo, jog asmens teisė į teisminę gynybą apima ne tik civilinės bylos iškėlimą teisme, bet ir kitus aspektus, pavyzdžiui, teisę į sąžiningą bylos

²¹ Vėlyvis S. Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 201.

²² Ten pat; P. 204.

²³ Ten pat; P. 205.

²⁴ Ten pat; P. 205.

nagrinėjimą, teisę, kad byla nagrinėtų nepriklausomas, kvalifikuotas ir sąžiningas teisėjas, teisę būti išklausytam, operatyvų ginčo išsprendimą ir kt.²⁵.

Analizuojant teisės į teisminę gynybą ir teisės kreiptis į teismą santyki, būtina paminėti ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktriną, kuri susijusi su teisės į teisminę gynybą samprata. Visų pirma, paminėtinas 2006 m. sausio 16 d. nutarimas, kuriame Konstitucinis Teismas išplėtė teisės į teisminę gynybą ribas konstatuodamas, jog „konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą, aiškinama kitų Konstitucijos nuostatų kontekste, suponuoja ir tai, kad įstatymu turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad bendrosios kompetencijos ar specializuoto pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą būtų galima apskūsti bent vienos aukštesnės instancijos teismui²⁶“. Tačiau esminę įtaką civilinio proceso teisės doktrinai teisės kreiptis į teismą klausimu padarė 2006 m. rugsėjo 21 d. Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame kalbama apie civilinio proceso principus, teisę į tinkamą procesą ir draudimą riboti apeliaciją. Konstitucinis Teismas nurodė, jog „Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, jog konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas²⁷“. Prof. hab. dr. V.Nekrošius, aptardamas kai kuriuos civilinio proceso teisės klausimus Konstitucinio Teismo doktrinoje²⁸, kaip tik ir analizuoja šį 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimą. Profesorius atkreipia dėmesį į tai, jog nei Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnyje, nei Europos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos Konvencijos 6 straipsnyje nėra reglamentuojama teisė į apeliaciją, o įtvirtinta tik teisė kreiptis į teismą. Tačiau Konstitucinio Teismo formuluojama praktika rodo, jog teisės į teisminę gynybą samprata yra plečiama ir apima ne tik procesą pirmosios instancijos teisme, bet ir teisę į apeliaciją. Prof. hab. dr. V.Nekrošius gana kritiškai apibūdina tokią poziciją ir tai suprantama, nes nesąžiningai šaliai atsiranda galimybė vilkinti procesą, susidaro problemos kitų civilinio proceso principų taikymui (pavyzdžiui, proceso koncentruotumo, ekonomiškumo), o ar apeliacijos teisė tikrai garantuos teisingesnę priimtą teismo sprendimą, kuris išreikštų tą teisingumą, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija, lieka neaišku. Taip pat pažymėtinas ir ką tik priimtas 2007 m. spalio 24 d. Konstitucinio Teismo nutarimas²⁹, kuriame teigiama, jog asmens teisė kreiptis į teismą suponuoja ir tai, kad kiekviena teismo nagrinėjamos bylos šalis,

²⁵ Driukas A. Valančius V. Civilinis procesas. Teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T.1. P. 220.

²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskūsti prokuroro nutarimą“ // Valstybės žinios, 2006-01-19, Nr. 7-254.

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“ // Valstybės žinios, 2006-09-26, Nr. 102-3957.

²⁸ Nekrošius V. Kai kurie civilinio proceso teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo doktrinoje // Teisė. Nr. 2007 (63).

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl teismų precedentų ir teismo nutarties kreiptis į Konstitucinį Teismą ar administracinį teismą apskundimo“ // Valstybės žinios. 2007-10-27, Nr. 111-4549.

suabejojusi įstatymo ar kito teisės akto, kuris gali būti taikomas toje byloje ir kurio atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) tyrimas yra priskirtas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, atitiktimi Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui), turi teisę kreiptis į bylą nagrinėjantį bendrosios kompetencijos ar specializuotą teismą ir prašyti, kad šis sustabdytų bylos nagrinėjimą ir kreiptųsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti ir spręsti, ar toje byloje taikytinas teisės aktas neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai.

Galiausiai pažymėtina, jog šiame darbe autorė analizuos procesinę teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos, apie kurią yra sprendžiama ieškinio ar pareiškimo priėmimo stadijoje teisme, tuo tarpu ar bus patenkintas asmens reikalavimas, dėl kurio jis kreipiasi į teismą, yra sprendžiama tik priimant sprendimą ar nutartį, ir į šio darbo objekto sritį nepateks.

1.2. Teisės kreiptis į teismą turinys

Vien teisės kreiptis į teismą konstitucinio ir įstatyminio įtvirtinimo nepakanka, valstybėje turi būti sukurtas specialus šios teisės įgyvendinimo mechanizmas, kuris užtikrintų, jog esant būtinybei asmeniui ginti savo pažeistas teises ir interesus, bus galima teise kreiptis į teismą realiai pasinaudoti. Būtina akcentuoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) vienoje iš nutarčių išsakytą nuomonę, jog „kaip ir kiekviena teisė, teisė kreiptis į teismą turi būti realizuojama laikantis tam tikros įstatymo numatytos tvarkos“³⁰, t.y. teisė kreiptis į teismą realizuojama tam tikra civilinio proceso įstatymų nustatyta tvarka, sąlygomis, kurios civilinio proceso teisės teorijoje vadinamos teisės kreiptis į teismą prielaidomis ir šios teisės tinkamo realizavimo sąlygomis. „Tam, kad civilinis procesas būtų pradėtas, turi egzistuoti įstatyme įtvirtintų sąlygų visuma, su kuriomis įstatymų leidėjas sieja civilinės bylos iškėlimo galimybę ir jos tolesnį nagrinėjimą“³¹.

Šiame darbe analizuojami dviejų Europos sąjungos valstybių - Lietuvos ir Austrijos civilinio proceso įstatymai, kuriuose įtvirtinta suinteresuoto asmens teisė kreiptis į teismą, todėl šiose šalyse yra numatyta ir teisės įgyvendinimo procesinė tvarka. Remdamasis įstatymais suinteresuotas asmuo turi laikytis civilinio proceso įstatymuose numatytų teisės kreiptis į teismą prielaidų ir sąlygų tam, kad neatsirastų LR CPK 137 str. 2 d. ir Austrijos civilinio proceso kodekso 230 paragrafo 2, 3 dalyse, 233 paragrafo 1 dalyje ir 584 paragrafo 1 dalyje numatyti atsisakymo priimti ieškinį pagrindai. Teismas prieš priimdamas asmens ieškinį ar pareiškimą privalo patikrinti ar yra laikomasi teisės kreiptis į teismą prielaidų ir sąlygų. Teisės kreiptis į

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. balandžio 12 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-49/1999, kat. 35.

³¹ Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą specialiosios sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 11.

teismą bendrosios (taikomos ir ginčo, ir ypatingojoje teisenose) ir specialiosios (tik vienoje iš teisėnų) sąlygos, apibūdinančios šios teisės įgyvendinimo procesinę tvarką, bus išnagrinėtos ir palygintos šiame magistro darbe, remiantis LR CPK ir Austrijos civilinio proceso kodekso nuostatomis.

LR CPK komentare nurodyta, jog procesinė subjektinė teisė kreiptis į teismą priklauso nuo tam tikrų įstatyme nurodytų procesinio pobūdžio aplinkybių, kurios pagal procesinius teisinius padarinius skirstomos į dvi grupes – teisės kreiptis į teismą *prielaidas* ir tinkamo šios teisės įgyvendinimo *sąlygas*³².

Teisės kreiptis į teismą prielaidos su procesine teise kreiptis į teismą susijusios tiesiogiai ir reiškia, kad pareiškimą padavęs asmuo iš viso neturi teisės pareikšti ieškinį teisme³³. Teisės kreiptis į teismą prielaidos skirstomos į teigiamas ir neigiamas.

Teigiamos prielaidos:

- 1) asmens, paduodančio teismui pareiškimą, teisnumas (LR CK 2.1-2.4, 2.33, 2.63, 2.74-2.75 str.);
- 2) bylos priskirtinumas teismo kompetencijai (LR CPK 137 str. 2 d. 1 p.);
- 3) įstatymų nustatytos kategorijos bylų išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos laikymasis (LR CPK 137 str. 2 d. 3 p.).

Neigiamos prielaidos:

- 1) įsiteisėjusio teismo ar arbitražo sprendimo, priimto dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, nebuvimas (LR CPK 137 str. 2 d. 4 p.);
- 2) įsiteisėjusios nutarties priimti ieškovo ieškinio atsisakymą ar patvirtinti šalių taikos sutartį, priimtos dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, nebuvimas (LR CPK 137 str. 2 d. 4 p.).

Pabrėžtina, jog asmuo turi procesinę teisę kreiptis į teismą tik tada, kai yra visos teigiamos ir nėra nė vienos neigiamos prielaidos³⁴. Civilinės bylos iškėlimo stadijoje teismui nustačius, kad suinteresuotas asmuo neturi teisės pareikšti ieškinį, pareiškimą teismas turi atsisakyti priimti vienu iš nurodytų pagrindų, nes nėra pagrindo pradėti civilinį procesą (tuomet asmuo neturi teisės ir ateityje kreiptis į teismą su tapačiu reikalavimu). O jeigu esant minėtoms aplinkybėms teismas vis dėlto priima ieškinį (arba esant ar nesant teisės kreiptis į teismą tam tikrų prielaidų paaiškėja iškėlus bylą teisme), teismas tokią bylą turi nutraukti remdamasis vienu iš LR CPK 293 straipsnyje numatytų pagrindų³⁵.

³² Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 295.

³³ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. T.3. P. 15.

³⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia 2004. 1 dalis. P. 296.

³⁵ Ten pat; P. 296.

Akcentuotina tai, jog ne visos teisės kreiptis į teismą prielaidos yra įtvirtintos LR CPK 137 str. 2 d. Viena iš LR CPK komentare išskirtų teigiamų prielaidų - asmens, paduodančio teismui pareiškimą, teisnumas – LR CPK apskritai nenumatyta. Dėl kokių priežasčių civilinis procesinis teisnumas nebuvo įtrauktas į LR CPK 137 straipsnio antroje dalyje nurodytų atsisakymo priimti ieškinį pagrindų sąrašą, negali tiksliai nurodyti net ir tie civilinio proceso teisės mokslo atstovai, kurie išsamiai nagrinėja tinkamos teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tvarkos ypatumus³⁶.

Reikėtų paminėti, jog teisinėje literatūroje kaip atskiras teiginys nurodoma dar ir tokia neigiama teisės kreiptis į teismą prielaida kaip įstatymų nustatytos tos kategorijos bylų išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos nesilaikymas, jeigu suinteresuotas asmuo nesilaikė šios tvarkos ir taip prarado galimybę ja pasinaudoti praleidęs naikinamuosius terminus. Šio darbo autorės nuomone, tokią neigiamą teisės kreiptis į teismą prielaidą priskirti prie aukščiau paminėto neigiamų prielaidų sąrašo netikslinga, nes ji iš esmės dubliuotųsi su viena iš teigiamų teisės kreiptis į teismą prielaidų - įstatymų nustatytos kategorijos bylų išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos laikymasis.

Teisė kreiptis į teismą įgyvendinama specialia LR CPK numatyta procesine tvarka. Kreipdamasis į teismą su ieškiniu asmuo turi laikytis įstatyme nustatytų tinkamo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygų. Tais atvejais, kai *pareiškėjas iš esmės pažeidžia kreipimosi į teismą tvarką*, teismas atsisako priimti pareiškimą. Prie šių tinkamo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygų, kai teismas turi atsisakyti priimti pareiškimą, priskirtinos tokios aplinkybės:

- 1) bylos neteismingumas teismui, kuriam paduotas pareiškimas (LR CPK 137 str. 2 d. 2 p.);
- 2) įstatymų nustatytos tos kategorijos bylų išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos nesilaikymas, jeigu šia tvarka dar galima pasinaudoti (LR CPK 137 str. 2 d. 3 p.);
- 3) tapati teismo turima byla (LR CPK 137 str. 2 d. 5 p.);
- 4) šalių susitarimas perduoti tą ginčą spręsti arbitražu, kai atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme ir reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo (LR CPK 137 str. 2 d. 6 p.);
- 5) padavusio pareiškimą asmens neveiksnumas, kai su tuo susijusių trūkumų negalima pašalinti esant bylos iškėlimo stadijai LR CPK 40 straipsnyje numatyta tvarka (LR CPK 137 str. 2 d. 7 p.);
- 6) įgaliojimo vesti bylą kito asmens vardu neturėjimas (LR CPK 137 str. 2 d. 8 p.)³⁷.

³⁶ Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr. 2 (80). P. 131.

³⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 296-297.

Jeigu atsitiktų taip, kad teismas, nepaisydamas šių aplinkybių, pvz. netinkamai traktuodamas teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygas, priimtų pareiškimą bei iškeltų civilinę bylą, tai tokia byla vienu atveju – dėl neteismingumo tam teismui – būtų perduota pagal teismingumą, o kitais atvejais pareiškimas būtų paliktas nenagrinėtas remiantis vienu iš LR CPK 296 str. 1 d. nurodytų pagrindų. Kadangi nurodytos tinkamo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygos tiesioginės įtakos teisei kreiptis į teismą neturi ir jų nepaisymas reiškia, kad šią teisę asmuo tik įgyvendina netinkamai, atsisakius priimti ieškinį ar palikus pareiškimą nenagrinėtą, teisė kreiptis į teismą neprarandama. Pašalinęs nustatytas kliūtis asmuo turi teisę kreiptis į teismą su tapačiu reikalavimu bendraja LR CPK nustatyta tvarka³⁸.

Pažymėtina, jog vienas iš LR CPK komentaro autorių – Artūras Driukas, nagrinėdamas tinkamo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygas, išskiria ne tik aukščiau aptartų teisės kreiptis į teismą sąlygų grupę (grupavimo kriterijus – esminis kreipimosi į teismą tvarkos pažeidimas), bet ir grupę tokių sąlygų, kurioms esant teismas negali atsisakyti priimti ieškinį, o turi nustatyti pareiškėjui terminą procesinio dokumento trūkumams pašalinti (pavyzdžiui, pareikštas ieškinytis neatitinka LR CPK 111 ir 135 straipsniuose nustatytų reikalavimų: ieškinio formos ar turinio trūkumai, nepridėti ieškinio nuorašai ar kiti priedai, nesumokėtas žyminis mokestis. LR CPK komentare taip pat pažymima, jog terminą procesinio pobūdžio trūkumams pašalinti teismas skiria ir nustatęs trūkumus, susijusius su pareiškėjo procesiniu veiksmumu, jeigu iškeliant bylą juos galima pašalinti.

Antroji LR CPK komentare išskirta tinkamo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygų grupė (nesant esminio kreipimosi į teismą tvarkos pažeidimo) plačiau aptariama nebus, nes šiame darbe nagrinėjamos tik tos teisės kreiptis į teismą sąlygos, kurios numatytos LR CPK 137 str. 2 d., t.y. teismo atsisakymo priimti ieškinį pagrinduose (aplinkybėse).

Paminėtina, jog dar iki priimant naująjį Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksą, tokį patį teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygų skirstymą į dvi grupes civilinio proceso teisės doktrinoje (analizuodamas 1964 m. Civilinio proceso kodekso normas) buvo pateikęs ir prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas, pažymėdamas jog ne bet kokios teisės kreiptis į teismą tinkamo įgyvendinimo sąlygos pažeidimas gali būti pagrindas atsisakyti priimti pareiškimą³⁹. Profesorius pažymėjo, jog vienais atvejais suinteresuoto asmens padaryti pažeidimai gali būti lengvai ir greitai pašalinami (1964 m. CPK 148 str.), todėl nesant pagrindo atsisakyti priimti pareiškimą, nurodoma pašalinti tam tikrus trūkumus (1964 m. CPK 151 str.). Kitais atvejais suinteresuotas asmuo iš esmės pažeidžia kreipimosi į teismą tvarką, todėl, nesant

³⁸ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 297.

³⁹ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Vilnius: Justitia, 1997. 2 dalis. P.24.

galimybės greitai pašalinti trukdančias priimti pareiškimą kliūtis, pareiškimą priimti atsisakoma⁴⁰.

Atskiri Lietuvos teisės mokslininkai (prof. dr. S.Vėlyvis ir G.Abromavičienė) nagrinėjantys tinkamo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo problemas, itin daug dėmesio skiria teisės kreiptis į teismą sąlygų skirstymui į bendrąsias ir specialiąsias. Šie mokslininkai pažymi, jog vien atsisakymo priimti ieškinį pagrindų klasifikacija bei teisės teorijoje nurodytų teisės kreiptis į teismą prielaidų ir šios teisės tinkamo įgyvendinimo sąlygų klasifikacija neatsako į svarbų klausimą, - kurie atsisakymo priimti ieškinį pagrindai bei kurios teisės kreiptis į teismą prielaidos ir šios teisės tinkamo įgyvendinimo sąlygos yra bendrosios, taikomos abiem teisenom, o kurios specialiosios, taikomos tik vienai teisei⁴¹. G.Abromavičienė nurodo, kad taip yra todėl, jog civilinio proceso teisės literatūroje nerasime teisės kreiptis į teismą prielaidų ir šios teisės įgyvendinimo sąlygų analizės abiejų teisenų (ieškinio ir ypatingosios) atžvilgiu. Atkreiptas dėmesys į tai, jog ieškinys paduodamas tik kreipiantis į teismą ieškinio teisenos tvarka, o ypatingosios teisenos tvarka paduodami pareiškimai, prašymai ar skundai, tačiau atskiro straipsnio, kuris numatytų atsisakymo priimti pareiškimą, prašymą ar skundą pagrindų sąrašą, nėra – LR CPK 137 straipsnio 2 dalyje nurodyti atsisakymo priimti *ieškinį* pagrindai, tačiau šie pagrindai taikomi tiek ieškinio, tiek ypatingojoje teiseje (aut. past.: įstatymų leidėjas turėtų šią nuostatą patikslinti, nes formuluotė „Teismas atsisako priimti *ieškinį*, jeigu: (...)“ neatspindi LR CPK 137 str. 2 d. nurodytų pagrindų taikymo abiejose teisenose).

Prof. dr. S.Vėlyvis ir G.Abromavičienė moksliniuose straipsniuose išsamiai atskleidė kai kurių teisės kreiptis į teismą bendrųjų sąlygų turinį⁴², o G.Abromavičienė dar nagrinėjo ir kai kurias teisės kreiptis į teismą specialiąsias sąlygas (įsiteisėjusios teismo nutarties patvirtinti šalių sudarytą taikos sutartį nebuvimas; šalių sudarytos sutarties perduoti ginčą spręsti arbitražui nebuvimas)⁴³. Pabrėžtina, jog dauguma iš LR CPK 137 straipsnyje išdėstytų sąlygų yra bendro pobūdžio ir vienodai liečia tiek ieškinio teiseną, tiek ypatingosios teisenos bylas, todėl taikomos abiejų teisenų byloms⁴⁴.

Apibendrinant Lietuvos ir užsienio civilinio proceso teisės mokslininkų nuomones ir išvadas galima pagrįstai teigti, jog teisė kreiptis į teismą negali būti tapatinama su teise į teisminę gynybą, nes yra pastarosios sudėtinė dalis - savarankiška subjektinė procesinė teisė. Ši procesinė

⁴⁰ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Vilnius: Justitia, 1997. 2 dalis. P.24.

⁴¹ Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą specialiosios sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 12.

⁴² Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr.2 (80). P. 123-132.

⁴³ Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą specialiosios sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 11-23.

⁴⁴ Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr. 2 (80). P. 131.

subjektinė teisė kreiptis į teismą priklauso nuo tam tikrų įstatyme nurodytų procesinio pobūdžio aplinkybių, kurios pagal procesinius teisinius padarinius skirstomos į dvi grupes – teisės kreiptis į teismą prielaidas ir tinkamo šios teisės įgyvendinimo sąlygas, kurios būna numatytos civilinio proceso įstatymuose - atsisakymo priimti ieškinį pagrinduose.

2. LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO PROCESO KODEKSE ĮTVIRTINTI ATSISAKYMO PRIIMTI IEŠKINIŲ PAGRINDAI

2.1. Ieškinys nenagrinėtinas teisme

LR CPK 137 str. 2 d. 1 p. įtvirtintas vienas iš atsisakymo priimti ieškinį pagrindų, įpareigojantis teismą atsisakyti priimti ieškinį, jeigu ieškinys nenagrinėtinas teisme. Remiantis šiuo pagrindu ieškinį atsisakoma priimti, kai:

1. byla apskritai nepriskirtina teismui;
2. byla nenagrinėtina civilinio proceso tvarka⁴⁵.

Ar byla priskirtina teismui, t. y. ar byla priskirtina teismo kompetencijai, teismas sprendžia *ex officio*, remdamasis LR CPK 22 straipsniu, nurodančiu, jog teismams priskiriami ginčai, kylantys iš civilinių, šeimos, darbo, intelektinės nuosavybės, bankroto, restruktūrizavimo ir kitų privatinų teisinių santykių. Taip pat teismai nagrinėja bylas ypatingosios teisenos tvarka ir prašymus dėl užsienio teismų sprendimų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje. Teismo teisė spręsti, ar ginčas priklauso jo kompetencijai ir jurisdikcijai, laikoma viena iš teismo nepriklausomumo garantijų⁴⁶. Neatsižvelgiant į tai, ar byla bus nagrinėjama ieškinio ar ypatingosios teisenos tvarka, ji turi būti priskirtina teismui. Spręsdamas, ar byla priskirtina jo kompetencijai, teismas pirmiausia kreipia dėmesį į reikalavimo turinį, nes teismas nagrinėja ginčus, kylančius tik iš LR CPK 22 straipsnyje nurodytų teisinių santykių. Ypatingosios teisenos bylų priskirtinumas nustatomas remiantis sąrašo principu, t. y. priešinga nei ginčo teisenos taisykle – teismui priskiriamos nagrinėti tik tos ypatingosios teisenos bylos, kurios išvardytos CPK 442 straipsnyje⁴⁷. Pažymėtina, jog asmenys savo pažeistas teises gali ginti ne tik teismuose, tačiau ir kitose institucijose, pavyzdžiui, Seimo kontrolierių įstatymo⁴⁸ 3 straipsnyje įtvirtintas tikslas - ginti žmogaus teisę į viešąjį administravimą, užtikrinantį žmogaus teises ir laisves, o šio įstatymo 12 straipsnio 1 dalis numato, kad Seimo kontrolieriai tiria pareiškėjų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje. Tačiau tik teismams LR Konstitucija 109 straipsniu suteikia įgaliojimus vykdyti teisingumą⁴⁹. Teisingumas vykdomas teismams sprendžiant civilines, administracines ir baudžiamąsias bylas, t.y. teisingumas vykdomas

⁴⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005.T.2. P. 37.

⁴⁶ Kolektyvinė monografija. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. P. 123

⁴⁷ Ten pat; P. 121.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas // Valstybės žinios.1998, Nr.110-3024.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios.1992. Nr. 33-1014.

griežtai laikantis įstatymų reglamentuotos tyrimo formos⁵⁰. Dėl teisių gynimo teisminės formos prioriteto ir universalumo, civilinių bylų priskirtinumas teismams, kaip atsisakymo priimti ieškinį pagrindas, skirtas atriboti ne tik ir ne tiek kompetenciją tarp teismų ir kitų ginčus nagrinėjančių institucijų, bet ir tarp skirtingos kompetencijos teismų⁵¹.

Lietuvos Respublikos vientisą teismų sistemą sudaro bendrosios kompetencijos ir specializuoti teismai (Teismų įstatymo⁵² 12 str.). Ginčus, kylančius iš LR CPK 22 straipsnyje nurodytų teisinių santykių, nagrinėja bendrosios kompetencijos teismai, todėl, jei asmens ieškinys susijęs su specializuoto teismo kompetencija, bendrosios kompetencijos teismas atsisakys jį priimti remdamasis LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktu. Bendrosios kompetencijos teismai nenagrinėja ginčų, kylančių iš administracinių teisinių santykių, nes šie ginčai Administracinių bylų teisenos įstatymo 1 straipsnyje priskiriami administracinių teismų kompetencijai⁵³. Šio įstatymo 15-20 straipsniai reglamentuoja bylų priskirtinumą administracinių bylų kompetencijai, o 101 straipsnio 1 punkte nurodyta, jog bylos nepriskirtinumas administracinių bylų kompetencijai yra pagrindas nutraukti administracinę bylą. Bendrosios kompetencijos, konstitucinių ir administracinių teismų santykio problemas viename iš mokslinių straipsnių analizavęs doc. dr. V. Valančius nurodo, jog remiantis Lietuvoje besiklostančia teisingumo atribojimo tradicija, konkretaus ginčo priskyrimą administracinių teismų kompetencijai lemia du pagrindiniai kriterijai: ginčo subjektinė sudėtis ir teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdis⁵⁴. Kai ginčas yra susijęs su keliais teisiniais santykiais, ginčo priskirtinumą tam tikros kompetencijos teismui nulemia pagrindinio teisinio santykio teisinė prigimtis ir pobūdis⁵⁵.

Konsultuodamas dėl LR CK 2.116 straipsnio taikymo LAT laikosi praktikos⁵⁶, jog jeigu iš prie ieškinio pareiškimo pridėtų įrodymų matyti, kad ieškinį paduoda asmuo, neatitinkantis LR CK 2.116 straipsnyje nustatytų reikalavimų, teismas turi atsisakyti priimti ieškinį LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punkto pagrindu kaip nenagrinėtiną teisme, nes toks asmuo neturi teisės pareikšti ieškinio dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo, todėl nėra pagrindo pradėti civilinį procesą. Jeigu procesas pagal asmens, neturinčio teisės reikšti ieškinį dėl priverstinio

⁵⁰ Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr.2 (80). P. 123-132.

⁵¹ Kolektyvinė monografija. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. P. 116.

⁵² Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios.1994. Nr.46-851.

⁵³ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios.1999.Nr. 13-308.

⁵⁴ Valančius V. Bendrosios kompetencijos, konstitucinių ir administracinių teismų santykio aspektai//Jurisprudencija. 2004, Nr. 51 (43). P. 78-89.

⁵⁵ Kolektyvinė monografija. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. P. 119.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-05-20 konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso normų taikymo“. http://www.lat.lt/4_tpbuileteniai/senos/nutartis.aspx?id=26558 ; prisijungimo laikas: 2007-11-15.

akcijų pardavimo, pareiškimą vis dėlto buvo pradėtas, teismas tokią bylą turi nutraukti CPK 293 straipsnio 1 punkto pagrindu. Taip pat LAT yra išaiškinęs⁵⁷, ar bus nagrinėjamas skundas, paduotas teismui nesilaikant LR CPK 512 straipsnyje numatytų terminų. Pagal LAT praktiką, pasibaigus LR CPK 512 straipsnyje nustatytam trisdešimties dienų terminui, suinteresuotas asmuo netenka teisės paduoti teismui skundą dėl antstolių ar notarinių veiksmų. Taigi jeigu nuo skundžiamo antstolio ar notarinio veiksmo atlikimo praėjo daugiau kaip trisdešimt dienų, skūsti teismui tokį veiksmą jau negalima. Skundas, paduotas teismui praleidus šį trisdešimties dienų terminą, yra nenagrinėtinas teisme, todėl tokį skundą teismas turi atsisakyti priimti (LR CPK 137 str. 2 d. 1 p., 443 str. 1 d.).

Taigi tam, kad teismas neatsisakytų priimti ieškinio, jis turi būti priskirtinas teismo kompetencijai bei nagrinėtinas civilinio proceso tvarka. LR CPK 137 straipsnis reglamentuoja civilinės bylos iškėlimo klausimą, todėl ieškinį teismas turi atsisakyti priimti kaip nepriskirtą nagrinėti civilinio proceso tvarka bendrosios kompetencijos teismui, o jeigu byla jau iškelta teisme - nutraukti remiantis LR CPK 293 straipsnio 1 punktu tiek kai ji priskirtina nagrinėti ne teismui, tiek kai ji turi būti nagrinėjama ne civilinio proceso tvarka, bet kita (administracine ar baudžiamąja) tvarka teisme⁵⁸. Vienoje iš kasacinių nutarčių LAT išaiškino, jog bendrosios kompetencijos teismas, nustatęs, kad jo žinioje esančią bylą kompetentingas nagrinėti administracinis teismas, negali nei perduoti bylą nagrinėti specializuotam teismui, nei pats ją išspręsti iš esmės, o pareiškimą turi palikti nenagrinėtą⁵⁹. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostata tampa gana neaiški ir dviprasmiška. Kadangi LR CPK reglamentuoja civilinius procesinius teisinius santykius ir 137 straipsnis reglamentuoja civilinės, o ne kokios nors kitos bylos iškėlimą, siūlytina įstatymų leidėjui sukonkretinti šią nuostatą papildant tikslinamaisiais žodžiais „civilinio proceso tvarka“. LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktą turėtų būti pakeistas ir išdėstytas taip: „ieškinys nenagrinėtinas teisme *civilinio proceso tvarka*“.

2.2. Ieškinys neteisingas tam teismui

Civilinių bylų teisingumo instituto paskirtis – civilinio proceso tvarka nagrinėti priskirtinų bylų paskirstymas tarp bendrosios kompetencijos teismų⁶⁰. Civilines bylas nagrinėja

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-06-26 konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso, Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, išsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo normų taikymo“. http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26409; prisijungimo laikas: 2007-11-15

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 304.

⁵⁹ Kolektyvinė monografija. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. P. 116.

⁶⁰ Ten pat; P. 117.

apylinkės ir apygardos teismai, kaip pirmosios instancijos teismai⁶¹ (LR CPK 25 str.). Remiantis LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 2 punktu ieškinį atsisakoma priimti tuo atveju, kai byla priskirtina bendrosios kompetencijos teismams nagrinėti civilinio proceso tvarka, tačiau ieškinys paduotas nesilaikant LR CPK nustatytų rūšinio arba teritorinio teisingumo taisyklių, kuriomis remiantis nustatomas konkretus bendrosios kompetencijos pirmosios instancijos teismas, turėsiantis nagrinėti konkrečią civilinę bylą⁶². Ar ieškinys yra jam teisingas, turi nuspręsti pats teismas, remdamasis LR CPK IV skyriuje nustatytais teisingumo taisyklėmis. LR CPK reglamentuoja rūšinį, teritorinį, išimtinį bei sutartinį teisingumą. Šiuo pagrindu atsisakydamas priimti ieškinį teismas nutartyje turi nurodyti kitą bendrosios kompetencijos pirmosios instancijos teismą, kuriam byla teisinga nagrinėti civilinio proceso tvarka, o priimtą nagrinėti neteisingą bylą teismas turi perduoti nagrinėti kitam teismui pagal teisingumo taisyklės⁶³. Šis pagrindas turi būti taikomas ir kai pažeista LR CPK 809 straipsnyje nustatyta funkcinio teisingumo taisyklė – užsienio teismų (arbitražų) sprendimus pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas kaip valstybės įgaliota pripažinti sprendimą institucija⁶⁴.

Pažymėtina, jog teismų praktikoje problemos dėl teisingumo nėra labai retos. Viena iš tokių pasireiškia tada, kai apylinkės teismo nagrinėjamoje byloje yra pareiškiamas priešieškinis didesnei nei 100 000 Lt sumai, t.y. priešieškinio pareiškimas iš esmės pakeičia bylos teisingumą. Tokiu atveju byla privalo būti perduota nagrinėti apygardos teismui⁶⁵. Bylos išnagrinėjimas, kai yra pažeistos rūšinio ar išimtinio teisingumo taisyklės, pripažįstamas vienu iš absoliutaus sprendimo negaliojimo pagrindu (LR CPK 329 str. 2 d. 6 p.)⁶⁶ ir tokioje byloje priimtas sprendimas gali būti panaikintas tiek apeliacinės, tiek kasacinės instancijos teismuose.

N.Venckienė, aptardama šį atsisakymo priimti ieškinį pagrindą (kai byla neteisinga tam teismui), analizuoja teisingumo nustatymo problemas ypatingosios teisenos byloje. Straipsnio autorė pateikia atvejus, kai abejonės dėl civilinės bylos, nagrinėtinos ypatingosios teisenos tvarka, teisingumo išsprendė LAT⁶⁷. Pavyzdžiui, pagal LR CPK 576 straipsnio 2 dalį, pareiškimas dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo paduodamas tam apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje turi būti atliktas teisinę reikšmę turintis veiksmas. Remiantis LR CK 5.50 straipsnio 2 dalimi⁶⁸, įpėdinio pareiškimas apie palikimo priėmimą turi būti paduodamas palikimo atsiradimo vietos notarui, tad šis teisinę reikšmę turintis veiksmas turi būti

⁶¹ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.

⁶² Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 39.

⁶³ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 304

⁶⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 40.

⁶⁵ Venckienė N. Civilinių bylų iškėlimo sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 185.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.

⁶⁷ Venckienė N. Civilinių bylų iškėlimo sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 177-194.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

atliekamas atitinkamo notaro biure. Vadinasi pareiškimas dėl LR CK 5.50 straipsnyje nustatyto termino palikimui priimti atnaujinimo turi būti paduodamas ne apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje yra palikimo buvimo vieta, o apylinkės teismui pagal notaro, į kurį įpėdiniui reikia kreiptis su pareiškimu dėl palikimo priėmimo, biuro buvimo vietą. Šiuo atveju įpėdinis negali pasirinkti nei notaro, nei teismo, į kuriuos privalo kreiptis⁶⁹. Taip pat paminėtina LAT nuomonė skundų dėl antstolio veiksmų teisingumo klausimu⁷⁰. Nagrinėta situacija, į kokią apylinkės teismą reikia kreiptis dėl antstolio veiksmų apskundimo arba dėl antstolio surašytų proceso dokumentų patvirtinimo, jeigu antstolio veiklos teritorija sutampa su kelių apylinkės teismų teritorija. Praktikoje tikrai gali pasitaikyti atveju, kai, pavyzdžiui, į vieną apylinkės teismą kreipiasi antstolis dėl varžytinių akto patvirtinimo, o kitame apylinkės teisme tuo pačiu metu paduodamas skundas dėl antstolio veiksmų, susijusių su varžytinėmis. LAT pažymi, jog būtina skirti antstolio kontoros vieną nuo vykdymo vietos ir tik pagal vykdymo vietą nustatomas apylinkės teismas, turintis kontroliuoti antstolio procesinę veiklą. Nepriklausomai nuo to, jog vykdymo veiksmai atliekami kelių apylinkės teismų teritorijose, antstolio procesinės veiklos teisėtumo kontrolė išlieka apylinkės teismo, kurio veiklos teritorijoje yra pirminė vykdymo vieta, prerogatyva. Taigi net ir tuo atveju, kai varžytinių vieta yra ne pirminės vykdymo vietos, o kito apylinkės teismo veiklos teritorijoje, antstolis dėl varžytinių akto tvirtinimo ar asmenys su skundais dėl antstolio veiksmų, susijusių su varžytinėmis, turi kreiptis į pirminės vykdymo vietos apylinkės teismą.

2.3. Suinteresuotas asmuo, kreipėsis į teismą, nesilaikė įstatymų nustatytos tai bylų kategorijai išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarkos

Viena iš teisės kreiptis į teismą prielaidų - įstatymų nustatytos kategorijos bylų išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos laikymasis - įtvirtinta LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punkte. Tai reiškia, jog teisė kreiptis į teismą atsiranda tik tuo atveju, jei suinteresuotas asmuo laikėsi įstatymo nustatytos ginčo išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos. Būtina pažymėti, jog LR CPK nėra pateiktas sąrašas bylų, kurioms privaloma išankstinė ginčo sprendimo ne teisme tvarka. Išankstinė ginčų sprendimo ne teisme tvarka gali būti nustatyta įstatymais (LR CPK 22 str. 1 d.). Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2002 m. liepos 2 d. nutarime atkreipė dėmesį į tai, jog ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka gali būti nustatyta, tačiau jos teisinis reguliavimas neturi paneigti asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės pažeidžiamos, teisės ginti

⁶⁹ Venckienė N. Civilinių bylų iškėlimo sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 184.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-10-07 konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso ir Įmonių bankroto įstatymo normų taikymo“. <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tpbiul&lang=1>; prisijungimo laikas: 2007-11-15.

savo teises ir laisves teisme⁷¹. Kaip pažymi Civilinio proceso teisės vadovėlio autoriai⁷², galimi du ginčo išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos atvejai:

1) esama tokių situacijų ir teisių pažeidimų, kurioms įvykus įstatymas gali įpareigoti šalis savo jėgomis išspręsti ginčą, nesikreipiant į jokias institucijas ir tik pareiškęs pretenziją asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą. Kaip vieną iš pavyzdžių būtų galima paminėti asmens garbės ir orumo gynimą. LR CK 2.24 straipsnis reglamentuoja asmens garbės ir orumo gynimą ir nurodo, jog asmuo, apie kurį buvo paskleisti tikrovės neatitinkantys duomenys, turi teisę surašyti paneigimą ir pareikalauti, kad visuomenės informavimo priemonė šį paneigimą paskelbtų per 14 dienų terminą. Tik tuo atveju, jeigu visuomenės informavimo priemonė atsisako spausdinti ar kitaip paskelbti paneigimą arba to nepadarė per dvi savaites nuo paneigimo gavimo dienos, asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą (CK 2.24 str. 4 d.) Paminėtina 2006 m. kovo 6 d. LAT nutartis, kurioje teismas konstatavo, kad ieškovas teismui nepateikė įrodymų, jog iki ieškinio padavimo teismui dienos jis kreipėsi į atitinkamas visuomenės informavimo priemones su reikalavimu paskelbti atitinkamą paneigimą. Dėl to teismas pripažino, kad ieškovas kreipėsi į teismą nesilaikydamas šios kategorijos byloms nustatytos išankstinio ginčo sprendimo ne teisme tvarkos, todėl jo ieškinys turi būti paliktas nenagrinėtas⁷³. Tokia ikiteisminė ginčų sprendimo forma yra privaloma ginant asmens garbę ir orumą (reputaciją) civilinėse bylose, tačiau ji nebūtina ginant asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Jeigu skleidžiant viešąją informaciją buvo paskelbtos žinios apie asmens privataus gyvenimo aplinkybes, asmuo neprivalo kreiptis į visuomenės informavimo priemonę su paneigimu ir iš karto įgyja teisę kreiptis į teismą dėl pažeistų asmeninių neturtinių teisių gynimo⁷⁴.

2) įstatymas taip pat gali įpareigoti prieš perduodant ginčą spręsti teismui mėginti jį išspręsti specialioje neteisminėje institucijoje⁷⁵. Kaip pavyzdį galima paminėti Prekių ženklų įstatymo⁷⁶ 15 straipsnį, kuriame nurodyta, jog pareiškėjas ar jo atstovas, nesutinkantis su pakartotinės ekspertizės metu Valstybinio patentų biuro priimtu sprendimu, turi teisę per 3 mėnesius nuo šio sprendimo išsiuntimo dienos paduoti Valstybinio patentų biuro Apeliaciniam skyriui rašytinę apeliaciją su motyvuotu prašymu peržiūrėti ekspertizės išvadas ir jeigu pareiškėjas ar jo atstovas nesutinka su Apeliacinio skyriaus sprendimu, jis turi teisę per 6 mėnesius nuo Apeliacinio skyriaus sprendimo priėmimo dienos apskųsti Apeliacinio skyriaus sprendimą Vilniaus apygardos teismui. Taigi šiuo atveju speciali neteisminė institucija yra

⁷¹ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 305.

⁷² Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005.T. 2. P. 40.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-94/2006, kat. 26.6.

⁷⁴ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 211-212.

⁷⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005.T. 2. P. 40.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 92-2844.

Valstybinio patentų biuro Apeliacinis skyrius. Taip pat paminėtina Lietuvos Respublikos Darbo kodekso⁷⁷ 289 straipsnio nuostata, nurodanti, jog Darbo ginčų komisija yra privalomas pirminis organas, nagrinėjantis darbo ginčus, jeigu Darbo kodeksas ar kiti įstatymai nenustato kitos ginčo sprendimo tvarkos. Išankstinio sprendimo neteisminė tvarka yra privaloma visiems ginčams, kylantiems iš darbo santykių, išskyrus nurodytus Darbo kodekso 295 straipsnio 2 dalyje, reglamentuojančioje, kurie ginčai nagrinėjami nesikreipiant į darbo ginčų komisiją tiesiogiai teismuose. LR CK XX skyriaus „Darbo bylų nagrinėjimo ypatumai“ 412 straipsnis numato, kad teismas atsisako priimti ieškinį arba palieka jį nenagrinėtą ir išaiškina ieškovui teisę pasinaudoti ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka, jeigu asmuo kreipėsi į teismą nesilaikydamas ginčo išankstinės nagrinėjimo ne teisme tvarkos. LAT laikosi praktikos⁷⁸, jog tuo atveju, kai ieškovas, nesilaikydamas privalomos darbo ginčo išankstinės nagrinėjimo ne teisme (darbo ginčo komisijoje) tvarkos, dėl darbo ginčo išnagrinėjimo kreipiasi tiesiogiai į teismą, t. y. nesilaikydamas individualių darbo ginčų nagrinėjimo tvarkos, nustatytos Darbo kodekso 285, 289, 295 straipsniuose, ieškinio priėmimo teisme klausimas išsprendžiamas vadovaujantis LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punktu bei 3 dalimi, 412 straipsnio 1 dalimi, ir teismas tokį darbuotojo ieškinį priimti atsisako.

Abiem paminėtais atvejais teismas atsisakydamas priimti ieškinį ar pareiškimą turi išaiškinti ieškovui ar pareiškėjui teisę (ir pareigą) pasinaudoti išankstine ginčo sprendimo ne teisme tvarka, o antruoju atveju nutartyje nurodyti, kokia turi būti konkreti ginčo išankstinio sprendimo ne teisme tvarka⁷⁹. Tam tikrų kategorijų byloms privaloma išankstinė neteisminė sprendimo tvarka taikoma nagrinėjant tiek ginčo, tiek ypatingosios teisenos bylas. Būtina pažymėti tai, kad negali būti priskiriami prie ginčo išankstinio sprendimo tvarkos įvairūs materialiosios teisės numatyti veiksmai, susiję su pačios materialiosios subjektinės teisės įgyvendinimu, o ne su jos gynimu nuo pažeidimų (pavyzdžiui, pagal LR CK 6.564 str. 2 d. apie žemės nuomos sutarties nutraukimą nuomotojas privalo raštu pranešti nuomininkams ne vėliau kaip prieš 3 mėnesius), tačiau šio termino nesilaikymas prieš pareiškiant ieškinį nereiškia ginčo išankstinio sprendimo tvarkos pažeidimo⁸⁰.

Kadangi išankstinės neteisminės bylos sprendimo tvarkos laikymasis siejamas su naikinamuoju terminu⁸¹, pasekmės, atsirandančios, kai teisme iškėlus bylą paaiškėja, kad nebuvo laikomasi tos kategorijos byloms privalomos ginčo išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos, yra

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 64-2569.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-03-04 konsultacija „Dėl kai kurių Darbo kodekso, Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso normų taikymo“. http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26552 ; prisijungimo laikas: 2007-11-18.

⁷⁹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 40.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. 2004, Justitia. Vilnius. 1 dalis. P. 309.

⁸¹ Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr. 2 (80). P. 123-132.

dvejopo pobūdžio. Pirma, byla gali būti nutraukta remiantis LR CPK 293 straipsnio 2 punktu, jeigu ta tvarka jau negalima pasinaudoti. Antra, remiantis LR CPK 296 str. 1 p. ieškinys yra paliekamas nenagrinėtas, jeigu suinteresuotas asmuo tokia tvarka dar gali pasinaudoti⁸².

Apibendrinant akcentuotina tai, jog reikalavimas prieš kreipiantis į teismą bandyti ginčą išspręsti neteisimine tvarka negali būti vertinamas kaip konstitucinės teisės kreiptis į teismą varžymas ar ribojimas, jeigu atitinka tris kriterijus: jeigu tokia tvarka yra nustatyta įstatymu, nėra pernelyg biurokratiška ar sudėtinga ir jeigu po to, kai asmuo šį reikalavimą įvykdo, jam yra suteikiama galimybė kreiptis į teismą⁸³. Jeigu šių kriterijų yra paisoma, išankstinė neteisiminė ginčo sprendimo tvarka vertintina kaip racionalus teisės institutas, įgalinantis ginčus išspręsti išvengiant didelių finansinių ir laiko sąnaudų.

2.4. Yra įsiteisėjęs teismo arba arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo atsisakymą ieškinio ar patvirtinti šalių taikos sutartį

Ši LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punkte įtvirtinta taisyklė reikalinga tam, kad būtų užkirstas kelias kelių sprendimų priėmimui vienoje byloje ir įpareigoja teismą atsisakyti priimti ieškinį, jeigu yra įsiteisėjęs teismo arba arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo atsisakymą ieškinio arba patvirtinti šalių taikos sutartį. Jeigu asmuo mano, kad teismo ar arbitražo priimtas sprendimas yra neteisėtas ir nepagrįstas, gali jį skusti įstatymų nustatyta tvarka per tam tikrą terminą, tačiau nebegali pakartotinai teismui pareikšti tapataus ieškinio⁸⁴. Atsisakymas priimti ieškinį šiuo pagrindu reiškia, jog šioje byloje teisingumas jau buvo įvykdytas ir įsiteisėjęs sprendimas jau turi *res judicata* galią. Vienas iš Civilinio proceso kodekso komentaro autorių A. Driukas pažymi, kad šis atsisakymo priimti ieškinį pagrindas taikytinas neatsižvelgiant į tai, ar bendrosios kompetencijos ar administracinio teismo sprendimas yra įsiteisėjęs⁸⁵. Arbitražo sprendimas prilygsta teismo sprendimui, nes tai yra alternatyvus ginčų sprendimo būdas, tačiau arbitražo sprendimą reikėtų suprasti plačiau, t.y. ne tik sprendimas, bet ir tarp šalių sudaryta taikos sutartis ar arbitražo nutartis, kuria nutraukiamas bylos nagrinėjimas⁸⁶.

⁸² Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 304.

⁸³ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas. Teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. I. P. 217

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 310.

⁸⁵ Ten pat; P. 314.

⁸⁶ Venckienė N. Civilinių bylų iškėlimo sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 188.

Teismas atsisakydamas priimti ieškinį šiuo pagrindu turi nustatyti, ar yra priimtas teismo ar arbitražo sprendimas (nutartis), ar jis yra įsiteisėjęs, ir ar naujas ieškiny s nėra tapatus jau išnagrinėtam. Tapačiais pripažįstami ieškiniai, kuriuose sutampa:

1. šalys;
2. ieškinio dalykas;
3. faktinis ieškinio pagrindas⁸⁷.

Šalies tapatumas nustatomas išsiaiškinus, ar tas pats asmuo nepareiškė pakartotinio ieškinio tam pačiam atsakovui. Šalių pasikeitimas vietomis nereiškia naujo ieškinio, jei tuo pačiu teisiniu pagrindu yra ginčijamas tas pats teisinis santykis. Jeigu sutampa ieškinio dalykas ir faktinis ieškinio pagrindas, tačiau bylos šalys yra kitos, ieškiny s nelaikomas tapačiu⁸⁸. Ieškinio dalyku laikomas ieškovo reikalavimas, kurį jis pareiškia atsakovui, ir sprendžiant dėl ieškinio dalyko tapatumo didžiausias dėmesys kreipiamas į materialųjį ginčo santykį, kuris yra teismo nagrinėjimo objektas. LAT išaiškino, jog „vertinant, ar dviejų ieškinų dalykai sutampa, svarbu ne tiek reikalavimų lingvistinės formuluotės, kiek ginčo materialinis santykis, esantis teismo nagrinėjimo objektu, ir gynybos būdas. Tapataus reikalavimo tenkinimas reikštų ne ką kitą, o jau įsiteisėjusio teismo sprendimo revizavimą ar net jo pakeitimą“⁸⁹. Aplinkybės, kuriomis grindžiamas ieškinio reikalavimas, yra ieškinio pagrindas, todėl naujas ieškiny s galimas tik tada, kai nurodomos naujos aplinkybės, nebuvusios teismo nagrinėjimo dalyku jau išnagrinėtoje byloje. Paminėtina LAT nutartis civilinėje byloje, kurioje ginčas vyko dėl administracinių patalpų pripažinimo ieškovo asmenine nuosavybe. Kasacinis teismas, išnagrinėjęs žemesnės instancijos teismų sprendimus ir nustatytas faktines aplinkybes, paliko nepakeistą apygardos teismo nutartį, kadangi anksčiau nagrinėtoje santuokos nutraukimo byloje administracinės patalpos buvo pripažintos bendrąja jungtine nuosavybe ir šis sprendimas yra įsiteisėjęs. Teisėjų kolegija akcentuoja, kad teismo sprendimo įsiteisėjimas sukelia svarbių teisinių padarinių, nes jam įsiteisėjus šalių ginčijami teisiniai santykiai tampa neginčijami bei įgyja *res judicata* galią ir yra šalims privalomi. Įsiteisėjęs teismo sprendimas (nutartis) įgyja nenuginčijamumo ir prejudicialumo savybę, todėl šalys ir kiti byloje dalyvavę asmenys nebegali ginčyti teismo sprendimo (nutartyje) nustatytų faktų ir teisinių santykių arba bandyti juos kitaip nustatinėti kitose bylose⁹⁰.

Šalys, ieškinio dalykas ir faktinis ieškinio pagrindas yra ieškinio tapatumą padedantys nustatyti kriterijai, kurie nebūdingi ypatingą teisena nagrinėjamos bylos dėl ypatingosios

⁸⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005.T. 2. P. 44.

⁸⁸ Ten pat; P. 44.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-352/2005, kat. 114.11, 118.3.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2006, kat. 116.5.1, 118.3.

teisenos materialinės teisinės prigimties skirtumą lyginant su ginčo teiseną. Ypatingą teisena nagrinėjamų bylų sąrašas pateiktas LR CPK 442 straipsnyje. Pagal savo turinį jos yra iš esmės skirtingos, todėl praktiškai neįmanoma nustatyti tapatumo kriterijų, tinkančių visoms ypatingą teisena nagrinėjamos byloms. Ypatingojoje teisenoje nėra šalių, asmenų, galinčių kreiptis į teismą dėl šia tvarka nagrinėjamų bylų, ratas yra gana platus, reikalavimai ypatingosios teisenos bylose pasižymi tam tikru būdingu turiniu, todėl bylų tapatumui nustatyti keliami kiti kriterijai⁹¹.

Praktikoje pasitaiko atveju, kai ieškiniai nelaikytini tapačiais, nors formaliai sutampa visi trys ieškinio elementai. Tai atvejai, kada tarp šalių susiklosto teštinio pobūdžio teisiniai santykiai arba prievolė nesibaigia vienkartinio pareigos atlikimu (pavyzdžiui, bylos, kylančios iš šeimos teisinių santykių, kurie yra teštiniai, kai po kurio laiko atsiranda naujų juridinių faktų). Ieškinio atsisakius ir teismui atsisakymą priėmus bei nutraukus bylą, išsprendus konfliktą priimant taikos sutartį, vėl kreiptis į teismą nebegalima, nes ieškinio atsisakymas reiškia savanorišką asmens galimybės kreiptis į teismą atsisakymą, taikos sutartis jos šalims turi galutinio teismo sprendimo galią. Ypatingojoje teisenoje pareiškimo atsisakymas yra priklausomas nuo teismo dėl dispozityvumo principo apribojimo ypatingojoje teisenoje, todėl pareiškimo gali būti atsisakoma tik kai tai neprieštarauja imperatyvioms įstatymų nuostatomis ir viešajam interesui⁹².

Šis atsisakymo priimti ieškinį pagrindas gana sudėtingai taikomas praktikoje, nes teismai paprastai neturi tikslų žinių apie nagrinėtas bylas ir apie anksčiau nagrinėtą bylą sužino iš šalių (tokiu atveju byla nutraukiama vadovaujantis LR CPK 293 str. 3 p.).

2.5. Teismo žinioje yra byla dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu

LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 5 punkte įtvirtinta tinkamo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlyga, kuria teismas įpareigojamas atsisakyti priimti ieškinį, jeigu teismo žinioje yra byla dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu. Tai reiškia, kad šalys negali prašyti to paties ar kito teismo (nesvarbu bendrosios kompetencijos ar administracinio) iškelti dėl to paties ginčo kelių bylų⁹³. Sąvoką „teismo žinioje“ reikia suprasti ir aiškinti kaip ne tik tą teismą, kuriame jau nagrinėjama tapati byla, bet ir visus kitus teismus,

⁹¹ Plačiau: Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr. 2 (80). P. 129.

⁹² Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr. 2 (80). P. 130.

⁹³ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 47.

kuriuose nagrinėjamos tapačios bylos⁹⁴. Nesvarbu, ar byla nagrinėjama ginčo ar ypatinga teisena, ar buvo taikoma teismo įsakymo išdavimo procedūra, bet kokių atveju svarbiausia yra nustatyti reikalavimo tapatumą ir jį nustačius atsisakyti ieškinį priimti arba palikti nenagrinėtą, nes tapatūs ieškiniai negali būti teisme nagrinėjami dėl to, jog vieną kartą kreipiantis į teismą jau buvo įgyvendinta asmens teisė kreiptis į teismą. Iš dviejų ar daugiau iškeltų bylų nagrinėjama ta, kuri iškelta anksčiausiai. Ieškinių tapatumas dažniausiai paaiškėja jau priėmus ieškinį ir iškėlus civilinę bylą. Tokiu atveju byla nėra nutraukiama, bet ieškinys paliekamas nenagrinėtu vadovaujantis LR CPK 296 straipsnio 1 dalies 4 punktu, nes dar nėra aiški bylos baigtis. Tik tada, kai anksčiau nagrinėtoje byloje įsiteisėja sprendimas, byla pagal tapatų ieškinį yra nutraukiama remiantis LR CPK 293 straipsnio 3 punktu.

N.Venckienė pažymi, jog LITEKO programos dėka teisėjui dabar paprasčiau patikrinti, ar nėra nagrinėjamų tapačių bylų⁹⁵. LITEKO sistema sukurta tam, kad palengvintų teismų darbą, sudarytų sąlygas automatizuotu būdu rinkti, kaupti, sisteminti duomenis, susijusius su teismų gautais ir jų veiklai reikalingais dokumentais ir duomenimis, teismų sprendimais⁹⁶. Tačiau šio darbo autorės nuomone, LITEKO sistemos pagalba teisėjui yra ganėtinai sunku nustatyti ieškinių reikalavimų tapatumą (ypač dokumentinio proceso tvarka nagrinėjamose bylose), nes LITEKO sistemoje skelbiami tik teismo procesiniai dokumentai - teismo posėdžių protokolai, nutartys, sprendimai ir t.t., o tam, kad nustatytume reikalavimų tapatumą, būtina analizuoti ir pačius ieškinius, kurie šioje sistemoje nesaugomi ir nepateikiami. Todėl ieškinių tapatumo nustatymo atžvilgiu LITEKO programos nevertėtų laikyti visagale priemone.

2.6. Šalys yra sudariusios susitarimą perduoti tą ginčą spręsti arbitražui ir atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme bei reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo

Komercinio arbitražo įstatymo⁹⁷ 9 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad arbitražinis susitarimas - tai šalių susitarimas perduoti spręsti arbitražiniam teismui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius ar galinčius kilti tarp jų dėl kokių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, kurie gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas. Šio įstatymo 11 straipsnyje numatytos išlygos, kokių rūšių ginčai negali būti nagrinėjami šiuo, vienu iš alternatyvių ginčų sprendimo būdu: būtent arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš konstitucinių, darbo, šeimos,

⁹⁴ Venckienė N. Civilinių bylų iškėlimo sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 190.

⁹⁵ Ten pat; P. 190.

⁹⁶ 2005-05-20 Teismų tarybos nutarimu Nr. 13P-346 patvirtinti Lietuvos teismų informacinės sistemos nuostatai. <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20050520-346.doc> Prisijungimo laikas 2007-09-27

⁹⁷ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 39-961.

administracinių teisinių santykių, taip pat ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių. Arbitražinis susitarimas gali būti įformintas kaip arbitražinė išlyga, įrašyta sutartyje, arba kaip šalių sudaryta atskira sutartis. Arbitražinis susitarimas sudaromas raštu ir laikomas sudarytu, jeigu: 1) įformintas bendru šalių pasirašytu dokumentu; arba 2) sudarytas šalims apsiikeičiant raštais, telegramomis, telefaksais ar kitais dokumentais, kuriuose fiksuojamas tokio susitarimo sudarymo faktas; arba 3) šalys apsiikeičia ieškininiu pareiškimu ir atsiliepimu į ieškinį, kuriuose viena iš šalių tvirtina, o kita šalis neneigia, kad tarp jų sudarytas arbitražinis susitarimas, arba yra kitokių rašytinių įrodymų, kad šalys yra sudariusios ar pripažįsta arbitražinį susitarimą (Komerčinio arbitražo įstatymo 9 str. 2 d.). LAT vienoje naujausių savo nutarčių pažymėjo, jog „arbitražinio susitarimo tikslas yra atsisakyti bet kurios valstybės teismų jurisdikcijos ir perduoti ginčą spręsti arbitražui. <...> arbitražinis susitarimas yra privalomas, ne tik jo šalims, bet ir teismui. Kai yra arbitražinis susitarimas, teismas privalo atsisakyti savo jurisdikcijos ir turi nukreipti sutartį pažeidusią šalį įvykdyti sutartinę prievolę: t.y. kilus ginčui kreiptis į arbitražą⁹⁸“.

Atsisakymas priimti ieškinį, kai šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą perduoti ginčą spręsti arbitražui, yra įtvirtintas ne tik LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punkte, bet ir Komerčinio arbitražo įstatymo 10 straipsnyje. N.Venckienė pažymi tai, jog abi šios nuostatos nėra visiškai tinkamai suformuluotos⁹⁹. Pirma, šalių reikalavimas – tai tiek ieškovo, tiek atsakovo reikalavimas, tačiau praktikoje sunkiai įsivaizduojama situacija, jog ieškovas pareiškęs ieškinį pats prieštarautų dėl jo nagrinėjimo teisme. Antra, teisėjui, kuris sprendžia ieškinio priėmimo klausimą, nėra žinoma, ar atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme ir reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo (tokia aplinkybė teismui paaiškėja tik atsakovui išsiuntus ieškinį ir gavus atsiliepimą, kai ieškinio priėmimas jau yra išspręstas).

Šio atsisakymo priimti ieškinį pagrindo taikymas teismų praktikoje yra gana problematiškas, nes prieš iškeldamas bylą teismas retai turi duomenų apie atsakovo nepritarimą ginčo nagrinėjimui teisme¹⁰⁰. Būtent todėl dažnai yra vadovaujamosi LR CPK 296 straipsnio 1 dalies 9 punktu, o ne LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punktu, nes jau iškėlus civilinę bylą ir gavus atsakovo prieštaravimą dėl bylos nagrinėjimo teisme, ieškinys yra paliekamas nenagrinėtas.

Kaip pažymi kai kurie teisės specialistai, arbitražinis susitarimas turi įtakos teisei kreiptis į teismą tik tada, kai jis yra terminuotas. Šalių atsisakymas teisės kreiptis į teismą dėl

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007, kat. 21.4.1.1;132 (S). LAT biuletenis „Teismų praktika“ Nr. 27. Vilnius. 2007. P. 151.

⁹⁹ Venckienė N. Civilinių bylų iškėlimo sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 191.

¹⁰⁰ Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą specialiosios sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 18.

arbitražinio susitarimo galioja tik tuomet, jei susitarime yra nurodytas galiojimo terminas ir jis dar nėra pasibaigęs. Arbitražinio susitarimo galiojimo termino nenurodymas gali be pagrindo apriboti asmens teisę kreiptis į teismą¹⁰¹. Tik pateikus įrodymų, kad arbitražinis susitarimas teismo sprendimu pripažintas negaliojančiu arba šalys nauju susitarimu yra jį panaikinusios, šalių ginčas gali būti nagrinėjamas teisme. Civilinio proceso teisės vadovėlio autoriai, aptardami šį atsisakymo priimti ieškinį pagrindą, akcentuoja LAT suformuluotą taisyklę, kad aplinkybė, jog arbitražinis susitarimas yra gana glaustas ir nereglamentuoja kai kurių klausimų, nėra pakankamas pagrindas nepripažinti arbitražinio susitarimo, nes dėl arbitražinio susitarimo egzistavimo kilusios abejonės aiškinamos arbitražinio susitarimo naudai¹⁰². Taigi, kaip pažymi LAT¹⁰³, principas, jog teismas, esant arbitražiniam susitarimui, turi atsisakyti jurisdikcijos, ribojamas dviem išlygomis. Pirma, teismas atsisako jurisdikcijos tik tada, jeigu viena iš šalių reikalauja, kad ginčą spręstų arbitražas. Antra, teismas gali neatsisakyti spręsti šalių ginčą, jeigu nustato, kad arbitražinis susitarimas yra negaliojantis, niekinis, neveikiantis (praradęs reikšmę) ar jo negalima įvykdyti.

Aptariant arbitražinio susitarimo faktą kaip neigiamą teisės kreiptis į teismą prielaidą, būtina akcentuoti tai, kad šalys sudariusios arbitražinį susitarimą praranda teisę kreiptis į teismą ieškinio teisenos tvarka. G.Abromavičienė šį ieškinio atsisakymo pagrindą priskiria prie specialiųjų teisės kreiptis į teismą sąlygų¹⁰⁴. Tam įtakos turi arbitražo procesą reglamentuojančios nuostatos, arbitražo teisinė prigimtis ir ypatingąją teiseną reglamentuojančios teisės normos. Ypatingosios teisenos tvarka nagrinėjamos bylos, kurioms įstatymų leidėjas yra suteikęs ypatingą statusą ir jos nagrinėjamos tik teismine tvarka. Todėl šalių sudarytas arbitražinis susitarimas dėl bylos, kuri pagal imperatyvias teisės normas yra priskirta nagrinėti ypatingosios teisenos tvarka, bus negaliojantis. Arbitražo tvarka skirta privačių ginčų dėl teisės sprendimui ir savo prigimtimi ji yra ieškininė. Ypatingojoje teisenoje nėra ieškinio, šalių, šios teisenos tvarka byla pradedama pateikiant pareiškimą, jai nebūdingi ieškininiai teisių gynimo būdai. Arbitražas neturi įgaliojimų nustatyti juridinę reikšmę turinčius faktus. Taigi teismas tik ieškinio teisenos tvarka nagrinėjamose bylose gali atsisakyti priimti ieškinį, kai šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą perduoti tą ginčą spręsti arbitražui ir atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme bei reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo.

¹⁰¹ Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą specialiosios sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 18.

¹⁰² Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005.T. 2. P. 48.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007, kat. 21.4.1.1;132 (S). LAT biuletenis „Teismų praktika“ Nr. 27. Vilnius. 2007. P. 151.

¹⁰⁴ Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą specialiosios sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 21.

2.7. Pareiškimą paduoda neveiksnius fizinis asmuo

Nagrinėdami šį atsisakymo priimti ieškinį pagrindą, pirmiausia turime išsiaiškinti civilinio procesinio veiksnio sąvoką, nes civilinis procesinis veiksnys yra svarbi sąlyga, lemianti, kokie santykiai ties teismą ir asmenį, kuris kreipiasi į teismą dėl pažeistų teisių ir interesų gynėbos. LR CPK 38 straipsnyje įtvirtinta civilinio procesinio veiksnio sąvoka. Jis apibūdinamas kaip galėjimas įgyvendinti savo teises teisme ir pavedimas atstovui vesti bylą, priklausantis juridiniams ir fiziniams asmenims, kurie yra pasiekę pilnametystę, taip pat nepilnamečiams, įstatymų nustatyta tvarka teismo pripažintiems visiškai veiksniais (emancipuotais). Įstatymai gali numatyti tam tikras veiksnio išimtis, pavyzdžiui, nors pagal Darbo kodeksą visiškai darbinis veiksnys atsiranda šešiolikos metų amžiaus sulaukusiam asmeniui, yra galimos išimties, kai į darbą priimami ribotą darbinį veiksnumą turintys keturiolikos - šešiolikos metų amžiaus asmenys.

Asmenys, besikreipiantys į teismą, skirstomi į tris grupes: 1) procesiniu atžvilgiu visiškai veiksnūs; 2) procesiniu atžvilgiu ribotai veiksnūs (pavyzdžiui, nepilnamečiai nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų amžiaus); 3) procesiniu atžvilgiu neveiksnius (pavyzdžiui, pilnametis asmuo teismo sprendimu pripažintas neveiksniu). Asmenų skirstymas pagal civilinį procesinio veiksnio apimtį į šias tris grupes turi principinę reikšmę, kadangi nuo to, kuriai grupei priklausantis asmuo kreipiasi į teismą, priklauso procesiniai padariniai¹⁰⁵. Neveiksnius asmuo pats negali įgyvendinti teisės kreiptis į teismą, tai jo vardu turi padaryti atstovas pagal įstatymą arba prokuroras, gindamas viešąjį interesą (LR CPK 38 str. 4 d., 49 str., Prokuratūros įstatymo 19 str.¹⁰⁶). Fizinio asmens neveiksnius faktas nėra pagrindas iš karto atsisakyti priimti ieškinį. Teismas tokiu atveju, vadovaudamasis LR CPK 40 straipsniu, nustato terminą trūkumams šalinti ir informuoja neveiksnaus asmens atstovą apie neveiksnaus asmens paduotą ieškinį. Jeigu neveiksnaus asmens atstovas per teismo skirtą terminą patvirtina jo ieškinio padavimą teismui, tai ieškinys yra priimamas ir laikomas paduotu, o jei nepatvirtina - ieškinys laikomas nepaduotu ir yra grąžinamas jį padavusiam asmeniui. Neveiksnaus asmens pateiktas ieškinys, kurį priėmęs teismas iškėlė bylą, paliekamas nenagrinėtas remiantis LR CPK 296 straipsnio 1 dalies 2 punktu. Atsisakydamas priimti ieškinį 137 straipsnio 2 dalies 7 punkte nurodytu pagrindu, teismas nutartyje turi nurodyti, kad ieškinį turi teisę paduoti neveiksnaus asmens atstovas pagal įstatymą. Taip pat galimas atvejis, kai veiksnus asmuo paduoda ieškinį, tačiau bylos nagrinėjimo metu yra teismo sprendimu pripažįstamas neveiksniu. Tokiu atveju byla sustabdoma remiantis LR CPK 163 straipsnio 2 punktu. Ribotai veiksnus asmens paduodama

¹⁰⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 49.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 42-1919.

pareiškimą teismas atsisako priimti tik kai nagrinėjamas ginčas susijęs su asmens teisėmis, dėl kurių asmens veiksnumas apribotas¹⁰⁷.

2.7.1. Ieškovo (pareiškėjo) civilinis procesinis teisnumas

Skirtingai nei įstatymų leidėjas, kuris prie LR CPK 137 straipsnio 2 dalyje nustatytų atsisakymo priimti ieškinį pagrindų nenurodė ieškovo civilinio procesinio teismo nebuvimo, kai kurie teisės mokslininkai¹⁰⁸ prie teigiamų teisės kreiptis į teismą prielaidų priskiria asmens, paduodančio teismui pareiškimą, teisumą. Kad asmuo įgytų teisę kreiptis į teismą, jis turi būti teisnus civilinio proceso prasme, kadangi kreipdamasis į teismą jis siekia tapti civilinių procesinių santykių subjektu. Civilinių procesinių teisinių santykių subjekto statusą apibrėžia civilinis procesinis teisnumas ir veiksnumas. Civilinis procesinis teisnumas nusako asmens galimybę tapti tokių santykių subjektu, o civilinis procesinis veiksnumas - tokios galimybės įgyvendinimo ribas. Procesinis teisnumas glaudžiai susijęs su materialiuoju teismumu, t.y. su galėjimu turėti materialiąsias teises ir pareigas, todėl apribojus asmens materialųjį teismumą, netiesiogiai ribojamas ir jo procesinis teisnumas. Į teismą gali kreiptis tik pats suinteresuotas asmuo, kurio teisės ar interesai yra pažeisti. Netinkamu ieškovu laikomas asmuo, nesantis ginčijamo materialiojo teisinio santykio subjektas ir neturintis teisės pareikšti atsakovui reikalavimą. Dėl glaudžios procesinio teismo sąsajos su materialiuoju teismumu asmuo, kuris kreipiasi į teismą siekdamas ginti teisę, kylančią iš materialųjų teisinių santykių, kuriuose jis nedalyvauja, arba nors ir dalyvauja, tačiau, remiantis materialiąja teise neturi teisės pareikšti su tais materialiaisiais santykiais susijusių reikalavimų, laikytinas neturinčiu civilinio procesinio teismo¹⁰⁹. Tokios nuomonės yra ir LAT išaiškinęs¹¹⁰, jog kai asmuo kreipiasi į teismą, teismas turi patikrinti ne tik tai, ar ieškinys atitinka procesiniams dokumentams keliamus formas ir turinio reikalavimus, numatytus LR CPK 111 ir 135 straipsniuose, bet ir privalo nustatyti, ar ieškinį paduodantis asmuo turi teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos. Pavyzdžiui, pagal LR CK 2.115 straipsnio 1 dalį teisę kreiptis į teismą su reikalavimu dėl priverstinio juridinio asmens akcijų (dalių, paju), priklausančių vienam juridinio asmens dalyviui, pardavimo kitam juridinio asmens dalyviui turi teisę tik LR CK 2.116 straipsnyje išvardyti juridinio asmens dalyviai. LR CK 2.116 straipsnis aiškiai nustato, kad teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų (dalių, paju) pardavi-

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 318.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 296; Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr. 2 (80). P. 130-131.

¹⁰⁹ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. T. 3. P. 16-17.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-05-20 konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso normų taikymo“. http://www.lat.lt/4_tpbuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26558; prisijungimo laikas: 2007-11-15.

mo turi tik asmenys, kurie atitinka šias dvi sąlygas: pirma, jie yra tam tikros teisinės formos privataus juridinio asmens (uždarnosios akcinės bendrovės, ūkinės bendrijos, komanditinės ūkinės bendrijos, žemės ūkio bendrovės ar kooperatinės bendrovės) dalyviai; antra, tokią teisę turi tik tie minėtų privačių juridinių asmenų dalyviai, kurių turimų akcijų (dalių, paju) kiekis sudaro ne mažiau kaip 1/3 dalį įstatinio kapitalo ar kito analogiško turto, atsižvelgiant į juridinio asmens teisinę formą. Paduodant ieškinio pareiškimą dėl priverstinio akcijų (dalių, paju) pardavimo, prie pareiškimo turi būti pridėti įrodymai, patvirtinantys, kad ieškinį reiškiantis asmuo yra tam tikros teisinės formos privataus juridinio asmens dalyvis, taip pat kad šio juridinio asmens dalyvio turimų akcijų (dalių, paju) kiekis sudaro ne mažiau kaip 1/3 dalį įstatinio kapitalo ar kito analogiško atitinkamos teisinės formos juridinio asmens turto. Ieškinio pareiškimą paduodančiam asmeniui nepridėjus minėtų įrodymų, teismas turi taikyti ieškinio trūkumų šalinimo institutą ir nustatyti terminą pateikti dokumentus, patvirtinančius asmens teisę kreiptis į teismą su reikalavimu dėl priverstinio akcijų (dalių, paju) pardavimo (LR CPK 138 straipsnis). Jeigu iš prie ieškinio pareiškimo pridėtų įrodymų matyti, kad ieškinį paduoda asmuo, neatitinkantis LR CK 2.116 straipsnyje nustatytų reikalavimų, teismas turi atsisakyti priimti ieškinį LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punkto pagrindu kaip nenagrinėtiną teisme, nes toks asmuo neturi teisės pareikšti ieškinio dėl priverstinio akcijų (dalių, paju) pardavimo, todėl nėra pagrindo pradėti civilinį procesą. Jeigu procesas pagal asmens, neturinčio teisės reikšti ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, pareiškimą vis dėlto buvo pradėtas, teismas tokią bylą turi nutraukti LR CPK 293 straipsnio 1 punkto pagrindu. Šiuo atveju materialioji teisė tik konkrečiai apibrėžtai asmenų grupei suteikia teisę pareikšti su tais materialiaisiais santykiais susijusius reikalavimus, o asmenys, neatitinkantys materialiosios teisės normų įtvirtintų požymių, pripažintini neturinčiais civilinio procesinio teismo¹¹¹.

Nors civilinis procesinis teismus yra viena iš teisės kreiptis į teismą prielaidų, tačiau ji nėra įtvirtinta LR CPK 137 str. 2 d. Įstatymo leidėjo nuostata LR CPK nereglamentuoti civilinio procesinio teismo ir jo teisinių padarinių neturėjimo yra nepagrįsta, nes nukreipia į kai kurių teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos sąlygų (bylų priskirtinumo) turinio plečiamąjį aiškinimą, kuo gali būti ribojama teisė kreiptis į teismą. Todėl būtina papildyti atitinkamus LR CPK straipsnius nuostatomis, aptariančiomis civilinį procesinį teismus ir jo neturėjimo teisinius padarinius¹¹².

¹¹¹ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. T. 3. P. 18.

¹¹² Ten pat; P.131.

2.8. Pareiškimą suinteresuoto asmens vardu padavė neįgaliotas vesti bylą asmuo

Asmenys gali vesti savo bylas teisme patys arba per atstovus (LR CPK 51 str. 1 d.). Fizinių ir juridinių asmenų atstovavimą, atstovų teises ir pareigas, atstovų teisių ir pareigų informinimą reglamentuoja LR CPK 51-60 straipsniai. Jeigu ieškinį teismui pateikia suinteresuoto asmens atstovas, tai ieškinyje turi būti duomenys apie atstovą ir pridedami dokumentai, įrodantys atstovo teises ir pareigas (LR CPK 111 str. 4 d.). Vien dėl to, jog ieškinio padavimo teismui metu dokumentai apie atstovo įgaliojimus nepateikiami, neįgalioja teismo atsisakyti priimti ieškinį, nes tai nereiškia jog tokių įgaliojimų apskritai nėra. Susidarius tokiai situacijai įstatymų leidėjas įpareigoja teismą nustatyti terminą trūkumams pašalinti ir tik tuo atveju, jei per teismo nustatytą terminą tinkamo atstovavimo trūkumai nėra pašalinami, ieškinytis yra gražinamas jį padavusiam asmeniui. Kai teismui yra pateikiamas įgaliojimas, tačiau iš jo turinio nėra aišku, ar asmuo turi įgaliojimus kito asmens vardu pareikšti ieškinį, nėra skiriama termino trūkumams pašalinti, o atsisakoma priimti ieškinį¹¹³ pagal LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 8 punktą.

LAT 2002 m. kovo 13 d. nutartyje¹¹⁴ akcentavo, kad atskiro įgaliojimo nereikia, tik kai pareiškiamas ieškinytis dėl viešojo intereso gynimo ir tik jei pagal įstatymus asmuo neturi teisės ginti viešąjį intereso, tokio asmens paduotą ieškinį teismas atsisako priimti vadovaudamasis LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 8 punktą. Jei faktas, jog ieškinį padavė neįgaliotas vesti bylą asmuo, paaiškėja jau iškėlus civilinę bylą, ieškinytis paliekamas nenagrinėtas (LR CKP 296 str. 1 d. 3 p.), bet tik kai per teismo nustatytą terminą nėra pašalinami tinkamo atstovavimo trūkumai. Civilinio proceso komentaro autorių nuomone, toks teisinis reguliavimas siejamas su civilinio proceso tikslais kiekvieną ginčą teisme išspręsti kuo operatyviau ir ekonomiškiau.

Iš tiesų teismų praktikoje gana retai pasitaiko probleminių situacijų dėl atstovo teisių ir pareigų informinimo. Tačiau tikslinga aptarti keletą situacijų, kai gali kilti tam tikrų nesklandumų. LR CPK 56 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodyta, jog atstovu pagal pavedimą gali būti advokato padėjėjas, turintis jo praktikai vadovaujančio advokato rašytinį leidimą atstovauti konkrečioje byloje. Advokatūros įstatymo 34 straipsnio 2 dalyje¹¹⁵ nurodyta analogiška taisyklė, taip pat nustatyta, jog advokato padėjėjas gali atstovauti tik pirmosios instancijos teismuose ir ne anksčiau kaip po vienerių metų nuo advokato padėjėjo praktikos pradžios. Todėl, kaip pagrįstai nurodo N. Venckienė¹¹⁶, advokato padėjėjo, neturinčio rašytinio advokato (praktikos vadovo) leidimo ir (arba) advokato padėjėjui neturint vienerių metų praktikos nuo jo pradžios, pateiktą jo

¹¹³Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005.T. II. P. 51.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-472, kat. 96.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 50-1632.

¹¹⁶ Venckienė N. Civilinių bylų iškėlimo sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 193.

pasirašytą ieškinį teismas atsisakys priimti pagal LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 8 punktą. Taip pat paminėtina LR CPK 56 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtinta nuostata, suteikianti teisę profesinėms sąjungoms būti atstovais pagal pavedimą, jeigu jos atstovauja profesinės sąjungos nariams darbo teisinių santykių bylose. Dėl tokio atstovavimo įforminimo LAT išaiškino¹¹⁷, kad „pagrindas atstovavimo santykiams tarp profesinės sąjungos ir jos nario atsirasti yra asmens narystė profesinėje sąjungoje, nes profesinė sąjunga pagal įstatymą atstovauja savo nariams (Profesinių sąjungų įstatymo 15 str. 1 d.). Dėl to procesinio atstovavimo pagal LR CPK 56 straipsnio 1 dalies 5 punktą santykio buvimui patvirtinti profesinės sąjungos narys neprivalo duoti profesinei sąjungai notaro patvirtintą įgaliojimą. Sistemiškai aiškinant LR CPK 54 straipsnį, 56 straipsnio 1 dalies 5 punktą, 57 straipsnio 1, 2 dalis, 59 straipsnį, Profesinių sąjungų įstatymo 15 straipsnio 1 dalį, darytina išvada, kad profesinė sąjunga atstovauja savo nariui be specialiai atstovauti teisme išreikšto (žodžiu ar raštu) pavedimo (jį atstoja asmens narystė profesinėje sąjungoje). Taigi profesinė sąjunga ir be specialiai išduoto įgaliojimo turi LR CPK 59 straipsnio 1 dalyje numatytas teises, o notaro patvirtintas įgaliojimas yra būtinas tik LR CPK 59 straipsnio 2 dalyje numatytiems procesiniams veiksams atlikti. Byloje visais atvejais turi būti pateikti duomenys, patvirtinantys atstovaujamojo narystę profesinėje sąjungoje“.

Kreipdamasis į teismą su pareiškimu kito asmens vardu ir interesais asmuo, nesantis atstovu ir neturintis teisės atlikti atstovaujamojo vardu konkretų procesinį veiksą - pareikšti teisme ieškinį, pažeidžia dispozityvumo principą, nes atima iš byloje dalyvaujančių asmenų galimybę savo nuožiūra disponuoti savo materialiosiomis ir procesinėmis teisėmis bei jų gynimo priemonėmis¹¹⁸.

Apibendrinant šį magistro baigiamojo darbo skyrių galima konstatuoti, jog Lietuvos Respublikoje teisė kreiptis į teismą yra tinkamai reglamentuota ir įgyvendinama nepažeidžiant įstatymuose numatytų reikalavimų. LR CPK įtvirtintas baigtinis atsisakymo priimti ieškinį (pareiškimą, prašymą ar skundą) pagrindų sąrašas nesudaro kliūčių asmenims tinkamai pasinaudoti teise kreiptis į teismą. Tačiau darbo autorė norėtų pateikti keletą pastabų dėl, jos nuomone, būtinų tam tikrų LR CPK nuostatų tobulinimo. Visų pirma, reikalinga į LR CPK 137 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą atsisakymo priimti ieškinį (pareiškimą, prašymą ar skundą) pagrindų sąrašą įtraukti dar vieną aplinkybę - ieškovo (pareiškėjo) civilinį procesinį teismumą. Antra, prie vieno iš atsisakymo priimti ieškinį pagrindų – ieškinys nenagrinėtinas teisme, reikėtų nurodyti, jog jis nenagrinėtinas būtent *civilinio proceso tvarka*, nes tik tokiu būdu galima išvengti dviprasmiškumo, susijusio su bylų priskyrimu teismams. Taip pat būtina atkreipti dėmesį ir į LR CPK 137 straipsnio 2 dalyje naudojamų terminų nevienodumą. Pavyzdžiui, sudėtinga paaiškinti,

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-04-14 konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso normų taikymo“. http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29256; prisijungimo laikas: 2007-11-15

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. 1 dalis. P. 319.

dėl kokių priežasčių šio straipsnio antros dalies 7 ir 8 punktuose vartojama *pareiškimo* sąvoka, jeigu šiuose punktuose numatyti atsisakymo priimti ieškinį pagrindai yra susiję ir su ieškiniu, ir su ypatingosios teisenos tvarka nagrinėjamomis bylomis. Darbo autorės nuomone, tikslinga įstatymų leidėjui pasiūlyti LR CPK 137 straipsnio 2 dalyje esančias ieškinio ir pareiškimo sąvokas konkrečiuose punktuose nurodyti taip, kad būtų aišku, kuris atsisakymo priimti ieškinį pagrindas taikomas abiem teisenom, o kuris tik vienai teisei (atsižvelgiant į tai, jog LR CPK nėra atskiro straipsnio (ar straipsnio dalies), kuriame būtų numatyti atsisakymo priimti pareiškimą (prašymą, skundą) pagrindai ypatingosios teisenos tvarka nagrinėjamose bylose).

3. AUSTRIJOS CIVILINIO PROCESO KODEKSE ĮTVIRTINTI ATSIKAKYMO PRIIMTI IEŠKINIŲ PAGRINDAI

3.1. Teisės kreiptis į teismą prielaidos pagal Austrijos civilinio proceso įstatymus

Austrijos Respublikos Konstitucija ypatinga tuo, jog joje daugiausia dėmesio skiriama įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių institucijų kompetencijai, tarpusavio santykiams, o pagrindinės žmogaus teisės didžiąja dalimi reglamentuojamos kituose konstitucinių statusą turinčiuose teisės aktuose. Austrijos Konstitucijos 83 paragrafas įtvirtina teismų kompetencijos nustatymą įstatymais ir asmens teisę į įstatymu paskirtą teisėją¹¹⁹. Daugiausia žmogaus teisių reglamentuota Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, kuri Austrijoje įsigaliojo 1958 metais ir turi šalyje konstitucinį statusą bei yra valdžios institucijų tiesiogiai taikoma¹²⁰. Šios konvencijos 6 straipsnis įtvirtina teisę kreiptis į teismą. Europos Žmogaus Teisių teismas yra išplėtojęs 6 straipsnio 1 dalies aiškinimą ta linkme, jog ši dalis apima ne tik tai, kas joje nurodyta, t. y. teisę į bylos išnagrinėjimą per kiek įmanoma trumpiausią laiką, viešumo sąlygomis, teisingai, pagal įstatymą įsteigto nepriklausomo ir nešališko teismo, bet ir teisę kreiptis į teismą bei teisę į sprendimo įvykdymą¹²¹. Taigi Austrijoje remiantis šiuo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos straipsniu yra įtvirtinta teisė kreiptis į teismą, o šios teisės įgyvendinimo tvarką nustato Civilinio proceso kodeksas ir kiti civilinį procesą reglamentuojantys įstatymai. Skirtingai nei LR CPK, kuriame atsisakymo priimti ieškinį pagrindai numatyti viename straipsnyje (LR CPK 137 str. 2 d.), Austrijos Civilinio proceso kodekse – Zivilprozessordnung (toliau – Austrijos ZPO)¹²² nerasime vienos normos, kuri įtvirtintų teisės kreiptis į teismą prielaidų išsamų sąrašą. Austrijos ZPO šios prielaidos išdėstytos atskiruose II dalies I skyriaus 1 skirsnio „Ieškinys, atsiliepiamas į ieškinį, parengiamasis procesas ir bylos nagrinėjimas“ bei VI dalies IV skyriaus 2 skirsnio „Arbitražinis susitarimas“ paragrafuose.

Tik išsamiai išanalizavus šiuos Austrijos ZPO skyrius, galima išskirti konkrečias prielaidas, kurių suinteresuotas asmuo, pareikšdamas ieškinį (pareiškimą) Austrijos teismuose, privalo laikytis, kad galėtų tinkamai įgyvendinti savo teisę kreiptis į teismą. Austrijos ZPO nurodoma, jog teismas priimdamas ieškinį privalo įsitikinti, ar nėra prielaidų ieškinio priėmimo

¹¹⁹ Bundes-Verfassungsgesetz, BGBl.Nr. 1/1930 zuletzt geändert durch BGBl.Nr. 73/1968 <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2007-10-19

¹²⁰ [http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesverfassung_\(%C3%96sterreich\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesverfassung_(%C3%96sterreich)) Prisijungimo laikas 2007-10-19.

¹²¹ Kolektyvinė monografija. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai, 2007. Teisinės informacijos centras. Vilnius. P. 39.

¹²² Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.) <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

atsisakymui. Teismas gali atsisakyti priimti ieškinį esant Austrijos ZPO nurodytoms aplinkybėms, tačiau, kaip vienoje iš savo nutarčių pažymėjo Austrijos Aukščiausiasis Teismas, „jei teismas tikrindamas, ar ieškinys priimtinas, nustato, jog yra įstatymo numatytos prielaidos ir ieškinį reikia atsisakyti priimti, teismas jokiu būdu negali visiškai paneigti ieškinio, nes tai, ar ieškinys pagrįstas, yra sprendžiama ne ieškinio priėmimo stadijoje, o išnagrinėjus bylą - priimant sprendimą“¹²³. Taigi Austrijos ZPO nustatytos šios aplinkybės, kurioms esant teismas atsisako priimti ieškinį:

1. ieškinys neteisingas tam teismui (ZPO 230 § (2));
2. ieškinys nenagrinėtinas teisme (ZPO 230 § (3));
3. ieškinį paduoda neveiksnius fizinis asmuo (ZPO 230 § (2));
4. ieškinį asmens vardu padavė neįgaliotas vesti bylą asmuo (ZPO 230 § (2));
5. yra įsiteisėjęs sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko, tuo pačiu pagrindu (ZPO 230 § (3));
6. ieškinio atsiėmimas atsisakant reikalavimų (ZPO 230 § (3));
7. teismo žinioje yra byla dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu (ZPO 233 § (1));
8. šalys yra sutarusios perduoti ginčą spręsti arbitražui (ZPO 584 § (1)).

Austrijos Civilinio proceso kodekso komentaro autorius prof. hab. dr. W.H.Rechberger gana daug dėmesio skiria procesinių prielaidų temai. Remiantis šio mokslininko nuomone, procesines prielaidas galima apibūdinti kaip tam tikrus „procesinius-teisinius nustatymus, kuriuos turi atitikti ieškinys, tam kad būtų leistina teisių apsauga“¹²⁴. Pasak mokslininko, procesinių prielaidų nustatymas reiškia *tyrimo* principo naudojimą, kai teismas privalo ištirti visus šalių pateiktus faktus ir nustatyti procesinių kliūčių buvimą ar nebuvimą. Kalbant apie ieškinio atsisakymo pagrindus ir ieškinio formos trūkumus, W. H. Rechberger¹²⁵ teigia, kad po patekimo į teismą ieškinys turi būti patikrintas teisėjo (arba kai bylą nagrinėja kelių teisėjų senatas - senato pirmininko). Šis patikrinimas apima visas procesines prielaidas dar kitaip vadinamas proceso kliūtėmis. Jeigu neatsiranda jokie pagrindai atsisakyti priimti ieškinį, ar jis negražinamas trūkumų šalinimui, tada ieškinys priimamas ir išsiunčiamas atsakovui, pareikalaujant iš jo atsiliepiamo į ieškinį. Austrijos ZPO komentaro autorius pateikia savitą procesinių prielaidų klasifikaciją bei svarsto šių procesinių kliūčių galimos hierarchijos

¹²³ Austrijos OHG 2003 m. balandžio 2 d. nutartis Nr. RSUOGH2003/04/02;7Ob28/03y <http://www.ris.bka.gv.at/tawebcgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUST&i=73077&p=1>; prisijungimo laikas: 2007-02-19

¹²⁴ Rechberger W.H., Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006, 226§ komentaras.

¹²⁵ Rechberger W.H., Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006, 230§ komentaras.

klausimą¹²⁶. Visų pirma procesinės prielaidos skirstomos į bendrąsias ir ypatingąsias. Pažymima, jog bendrosios prielaidos privalo būti kiekviename civiliniame procese. Ypatingosios prielaidos galioja tik tam tikroms (įstatymuose konkrečiai nurodytom) teisinės apsaugos formoms (pavyzdžiui, teisinis interesas yra būtina prielaida ieškinyje dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo), santykių rūšims (pavyzdžiui, įgaliojimo rašto reikalavimas įgaliojimo santykiuose).

Išskiriamos šios bendrųjų teisės kreiptis į teismą prielaidų grupės:

1) prielaidos, nustatančios reikalaujamo pagal įstatymus turinio ir formos ieškinio pateikimą; tik visus įstatyme numatytus reikalavimus atitinkantis ieškinys gali pradėti civilinį procesą, todėl ieškinio turiniui keliamų reikalavimų (ZPO § 226) neatitinkantys ieškiniai yra nepriimami, ir nustatomas terminas ieškinio trūkumams pašalinti;

2) šalis liečiančios arba asmeninės prielaidos, kurioms priskiriama:

- procesinis veiksnumas
- įstatyminis atstovavimas
- ypatingi proceso vedimui įgaliojimai

3) teismą liečiančios prielaidos:

- nagrinėjimas teismo keliu
- teisingumas

4) civilinio ginčo objektą liečiančios prielaidos:

- įsiteisėjusio sprendimo dėl to paties dalyko nebuvimas
- ieškinio atsisakymo nebuvimas
- ginčas nenagrinėtinas teisme

Austrijos teisės doktrinoje analizuojamas klausimas, ar būtent toks bendrųjų procesinių prielaidų skirstymas atspindi jų hierarchiją. Svarstoma, ar ši klasifikacija įpareigoja teismą pirmiausiai tikrinti asmenines prielaidas, o tik po to teismą liečiančias prielaidas. Austrijos teismų praktikoje didelė reikšmė teikiama civilinio proceso ekonomiškumo principui, šiame kontekste reiškiančiam būtinybę pirmiausiai tikrinti tą prielaidą, kurią lengviausia nustatyti. Kaip pažymi Austrijos ZPO komentaro autorius, „asmeninėms prielaidoms pirmenybė teikiama todėl, kad tik nustačius, jog yra tinkamos šalys (procesiškai veiksnios, tinkamai įgalios), galima svarstyti kitas prielaidas¹²⁷“.

¹²⁶ Rechberger W.H., Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006, 230§ komentaras.

¹²⁷ Rechberger W.H., Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006, 226§ komentaras.

3.2. Ieškinys neteisingas tam teismui ir ieškinys nenagrinėtinas teisme

Šios dvi teisės kreiptis į teismą prielaidos aptariamoms viename šio darbo poskyryje, nes yra įtvirtintos tame pačiame Austrijos ZPO 230 § straipsnyje, kuriame nurodyta, jog „kai teismui susidaro nuomonė, kad ieškinys yra paduotas akivaizdžiai ne tos šalies teismui ar ne pagal tinkamą dalykinį ar teritorinį teisingumą, <...>, priimama nutartis, kuria atsisakoma priimti tokį ieškinį. Taip pat atsižvelgiama į tai, ar ieškinys nagrinėtinas teisme“¹²⁸. Taigi šiame paragrafe įtvirtintos teisės kreiptis į teismą tinkamo įgyvendinimo prielaidos, kuriomis remiantis nustatoma, jog siekiant, kad ieškinys būtų priimtas, jis turi būti nagrinėtinas teisme ir paduotas teisingam teismui. Norint tinkamai suvokti šių prielaidų turinį, būtina išsiaiškinti teisingumo ir priskirtinumo taisyklės, taikomas Austrijos teismuose. Pažymėtina, jog Austrijoje bendrosios kompetencijos teismams priskiriamos tos bylos, kurios nepriklauso komerciniams arba darbo ginčų teismams, bei ypatingosios teisenos bylos, kuriose nėra ginčo. Būtina paminėti, jog ypatingąją teisena, t.y. pareiškimų padavimo formą, ypatingosios teisenos bylų nagrinėjimo tvarką (paveldėjimo, rūpybos nustatymo bylos), reglamentuoja ne Austrijos ZPO, o atskiras įstatymas – *Ne ginčo teisenos įstatymas* (Ausserstreitgesetz).

Analizuojant Austrijoje taikomas teisingumo taisyklės ypač svarbios Teisingumo įstatymo (Jurisdiktionsnorm, toliau - JN) nuostatos, nes būtent šiame Austrijos įstatyme nurodyta apie 20 teisingumo rūšių atskiroms byloms, taip pat įtvirtinta teismo pareiga vos ieškiniumi patekus į teismą patikrinti ieškinio teisingumą (JN § 41)¹²⁹. JN nurodyta, jog pirmąją instanciją ginčai gali būti priskiriami nagrinėti apylinkių (Bezirksgericht) arba žemių (Landesgericht) teismams, ir tai priklauso nuo ginčo rūšies arba nuo ieškinio sumos. Apylinkių teismams yra teisingos civilinės bylos, kuriose ieškinų suma neviršija 10 000 eurų, o tai daugiausia yra šeimos ginčai ir turtiniai ginčai. Iš apylinkės teismo byla gali apeliacine tvarka patekti į žemės teismą, o jeigu ginčas turi reikšmės vienodam teisės taikymui (vieningos teismų praktikos formavimui), kasacine tvarka jis yra sprendžiamas Aukščiausiąjame Teisme (Oberster Gerichtshof).

Žemių teismuose (Landesgericht) kaip pirmosios instancijos teismuose nagrinėjamos bylos, kuriose ieškinų vertė viršija 10 000 eurų, o pagal ginčų rūšį - tai ginčai, susiję su civiline atsakomybe dėl atominės energijos, valdžios įstaigų ar pareigūnų atsakomybe bei asmens duomenų apsauga, autorių teisėmis. Žemės teisme išnagrinėti ginčai apeliacine tvarka

¹²⁸ Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.) <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

¹²⁹ Jurisdiktionsnorm. RGBl. Nr. 111/1895 (zuletzt geandert Dutch BGBl. I Nr. 140/1997 <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

sprendžiami Aukštesniajame žemės teisme (Oberlandesgericht), o ypatingais atvejais byla gali patekti ir į Aukščiausiąjį Teismą¹³⁰.

Austrijos ZPO § 433 (1) bei JN § 66 (1) įtvirtinta pagrindinė teritorinės jurisdikcijos taisyklė, jog paprastai bylos yra iškeliamos atsižvelgiant į atsakovo bendrosios jurisdikcijos vietą (Gerichtsstand) - juridinę arba nuolatinę gyvenamąją vietą¹³¹. Bendrosios jurisdikcijos vieta priklauso nuo asmens ryšio su teismo veiklos teritorija. Juridinio asmens bendrosios jurisdikcijos vieta priklauso nuo jo buveinės registracijos vietos. Nors yra įtvirtinta teritorinės jurisdikcijos taisyklė, tačiau Teisingumo įstatymas numato, jog ginčui nagrinėti teismas gali būti ir pasirenkamas. Pavyzdžiui, ginčas gali būti nagrinėjamas vietoje, kurioje buvo padaryta žala, teisme. Taip pat paminėtina, jog iš sutarčių kylantys ieškiniai, t.y. ieškiniai dėl sutarties vykdymo ar nutraukimo reikalavimo, sutarties buvimo ar nebuvimo nustatymo, gali būti pareiškiama teisme pagal vietą, kurioje atsakovas turi vykdyti sutartį šalių susitarimu. Austrijoje yra nustatyta ir privalomoji jurisdikcijos vieta, kurioje byla turi būti keliama nepaisant nei bendrosios jurisdikcijos vietos, nei pasirenkamos bylos nagrinėjimo vietos¹³². Privalomosios jurisdikcijos vietos atvejai yra imperatyviai nustatyti įstatimuose. Pavyzdžiui, JN § 83a reglamentuoja ginčų dėl dalinių obligacijų teisingumą ir jame nurodyta, kad „ginčai dėl dalinių obligacijų nagrinėjami atsakovo bendrosios jurisdikcijos vietos (Gerichtsstand) teisme“, be to, „šalims neleidžiama susitarti dėl šios rūšies ginčo nagrinėjimo kitame teisme“¹³³. Austrijos Teisingumo įstatymo §104 taip pat numatomos ir išimtys, kuomet šalys gali susitarti dėl teismo, kuris paprastai nebūtų kompetentingas spręsti tam tikrą ginčą, jurisdikcijos. Žinoma, bylos šalys gali susitarti dėl jurisdikcijos vietos tik tada, kai tokios rūšies ginčui nėra numatyta išimtinė jurisdikcija.

Kai kurie darbo ir komerciniai ginčai yra sprendžiami ne bendrosios kompetencijos teismuose. Šių ginčų sprendimui yra sukurtas specialus savarankiškas procesas, atitinkantis specialiomis taisyklėmis papildytą civilinį procesą. Darbo ginčų ir komercinių ginčų sprendimo pagrindinės taisyklės įtvirtintos Darbo ginčų ir socialinių reikalų teismų įstatyme (ASGG)¹³⁴ bei Teisingumo įstatyme. Austrijos sostinėje Vienoje yra specialus Darbo ir socialinės rūpybos teisės teismas bei komercinių bylų nagrinėjimui skirti - Komercinių bylų apygardos teismas ir Vienos komercinis teismas (ASGG § 2). Kitose Austrijos vietovėse darbo ginčus bei komercines

¹³⁰ <http://www.gericht.at/beitrag/gericht/gericht.jsp?bei=101>; prisijungimo laikas: 2007-02-05

¹³¹ Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.) <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

¹³² http://ec.europa.eu/civiljustice/jurisdiction_courts/jurisdiction_courts_aus_lt.htm;

prisijungimo laikas: 2007-01-31

¹³³ Jurisdiktionsnorm. RGBL. Nr. 111/1895 (zuletzt geändert Dutch BGBl. I Nr. 140/1997 <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

¹³⁴ Arbeits-und Socialgerichtsgesetz. BGBl. Nr. 104/1985 zuletzt geändert durch BGBl. Nr. 91/1993 <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

bylas nagrinėja bendrosios kompetencijos teismai: pirmąją instanciją tokio tipo bylose yra žemių teismai, apeliacine – aukštesnieji žemių teismai, kasacine – Aukščiausiasis Teismas.

Austrijos *Ne ginčo teisenos įstatyme* (Ausserstreitgesetz – toliau AussG) numatytas bylų, kuriose nėra ginčo, nagrinėjimas. Ypatingosios teisenos bylose sprendžiami tokie privatinės teisės klausimai, „kurie dėl savo specifikos yra priskiriami šiai (į savanorišką teisingumą panašiai) proceso rūšiai (dažniausiai tai yra procesai dėl teisinio tam tikrų klausimų sureguliuavimo, rūpybos arba procesai, kuriuose netipiniu būdu susiduria dvi skirtingų interesų šalys)“¹³⁵. Kaip vieną iš pavyzdžių būtų galima paminėti AussG § 81¹³⁶ numatytą tėvystės nustatymo bylos nagrinėjimą. AussG §8 (2) nurodyta, jog procesas ne ginčo teiseną prasideda tada, kada teisme yra priimamas pareiškimas, taip pat tai, jog pareiškimo pristatymas ir priėmimas teisme yra analogiškas ieškinio priėmimui teisme pagal ZPO. Pažymėtina, jog AussG nėra atskirai numatyti atsisakymo priimti pareiškimą pagrindai. Vadinasi, galima daryti išvadą, jog pareiškimams, pateiktiems teismui dėl AussG numatytų bylų, taikomi tokie patys atsisakymo juos priimti pagrindai kaip ir ieškiniui. Tokias bylas, kurios numatytos AussG, pirmąją instanciją sprendžia apylinkių teismai, apeliacine - žemių teismai, o esant principinės reikšmės teisiniams klausimams, kurie susiję su įprastos teismų praktikos pakeitimu, ypatingosios teisenos bylos nagrinėjamos Austrijos Aukščiausiajame Teisme.

3.3. Ieškovo procesinis veiksnumas

Viena iš teisinio santykio atsiradimo prielaidų yra teisinis subjektiškumas, kuris susideda iš dviejų elementų – teismo ir veiksnio. Tik teismus ir veiksnus asmuo gali būti civilinio procesinio teisinio santykio subjektu – turėti civilines procesines teises ir vykdyti tas teises legalizuojančias pareigas. Teisę kreiptis į teismą įgyvendinti gali taip pat tik teismus ir veiksnus asmuo. Fiziniai asmenys nuo gimimo momento pripažįstami teisiais, o veiksnumą įgyja nuo tam tikro amžiaus. Veiksnumas yra susijęs su konkrečiu asmens galėjimu savo veiksmais įgyti teises ir vykdyti pareigas.

Austrijos civilinio proceso kodekso 230 paragrafo 2 dalyje numatyta, jog „teismas dėl procesinio veiksnio trūkumų ar veiksnio nebuvimo gali priimti nutartį, kuria ieškinys yra gražinamas ieškovui trūkumų pašalinimui arba atsisakoma tokį ieškinį priimti“. Austrijos ZPO 1 paragrafe yra nustatyta, kaip šiame kodekse suprantamas procesinis veiksnumas. Šiame paragrafe įtvirtinta, kad „asmuo yra veiksnus teisme būti savarankiška šalimi, kai jis savarankiškai gali priimti įsipareigojimus (pareigas)“. ZPO 6 paragrafas nurodo, kokiu atveju

¹³⁵ http://ec.europa.eu/civiljustice/org_justice/org_justice_aus_lt.htm; prisijungimo laikas: 2007-01-31

¹³⁶ Ausserstreitgesetz. BGBl. I Nr. 111/2003 <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

gali būti nustatomas § 230 (2) numatytas terminas procesinio veiksnio trūkumams pašalinti. Teismas kiekvienu atveju turi tikrinti, ar ieškinys yra paduodamas veiksnio asmens. Jei teismas išvelgia procesinio veiksnio trūkumus, kurie dar gali būti pašalinti, yra nustatomas terminas tokiems trūkumams pašalinti. Dėl procesinio veiksnio trūkumų ieškinį atsisakoma priimti tais atvejais, kai procesinio veiksnio trūkumai yra tokie dideli, jog jų neįmanoma pašalinti arba per teismo nustatytą terminą trūkumai nepašalinami (ZPO § 7)¹³⁷. Jeigu yra nustatytas terminas procesinio veiksnio trūkumams pašalinti ir per tą terminą trūkumai nebuvo pašalinti, § 6 (3) numatytais atvejais neveiksnio asmens atstovas trūkumus gali pašalinti jau pasibaigus terminui (jei termino metu atsitiko tokie įvykiai, kurie nepriklausė nuo asmens valios, ir dėl kurių asmuo negalėjo pašalinti trūkumų). Taigi ieškinys Austrijos teismuose priimamas, jei ieškinį pateikia veiksnio asmuo arba neveiksnio asmens atstovas. Taip pat Austrijos ZPO 8 paragrafe numatyta galimybė paskirti neveiksnio asmens kuratorių, kuris dalyvauja teismo procese iki jo pabaigos.

Kalbant apie ypatingą teisena, jokių skirtumų ar ypatybių lyginant su ginčo teisena asmens procesinio veiksnio aspektu nėra. *Ausserstreitgesetz* nenumato tokių atvejų, kuriems esant teismas galėtų atsisakyti priimti pareiškimą, todėl manytina, jog pareiškimo pateikimui teismui keliami tokie patys reikalavimai kaip ir ieškiniumi. Austrijos *Ne ginčo teisenos įstatymo* 2 paragrafo 3 dalyje nurodyta, jog procesinio veiksnio sąvokai, neveiksnio asmens atstovo įgaliojimams yra taikomos ZPO nuostatos.

3.4. Ieškinį asmens vardu padavė neįgaliotas vesti bylą asmuo

Prielaida, nustatanti, jog ieškinį, kurį asmens vardu padavė neįgaliotas vesti bylą asmuo, atsisakoma priimti, yra įtvirtinta ZPO § 230 (2). Šiame paragrafe nustatyta, jog teismas atsisako priimti ieškinį dėl įstatyminio atstovavimo ar įgaliojimo, kai jis reikalingas, nebuvimo. Ši prielaida numato, kad esant tam tikriems procesiniams įgaliojimo trūkumams gali būti nustatomas terminas jiems pašalinti. Ieškinį Austrijos teismui gali paduoti tik pats suinteresuotas asmuo arba jo tinkamai įgaliotas atstovas. Tai imperatyviai nustatyta ZPO § 26, nurodančiame, kad „jeigu kitaip nenustatyta šiame įstatyme, šalis gali vesti bylą arba asmeniškai, arba per įgaliotą asmenį“. Austrijos ZPO nustato ir advokato atstovavimo būtinumą: § 27 (1) įtvirtinta nuostata, kad apylinkės teismuose nagrinėjant bylas, kuriose pareikšto ieškinio vertė viršija 4000 eurų, taip pat sprendžiant ginčus, kurie nagrinėjami apeliacinėje ir kasacinėje instancijose, šalis privalo būti atstovaujamos advokatų. Kai suinteresuoto asmens vardu ieškinį paduoda įgaliotas bylą vesti asmuo, jis turi teismui pateikti dokumentą, kuris patvirtintų jo teisę veikti

¹³⁷ Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.) <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

suinteresuoto asmens vardu, ir šis dokumentas yra paliekamas teisme (ZPO §30 (1)). ZPO § 37 įpareigoja teismą kiekvienoje proceso stadijoje tikrinti įgaliojimus, jų trūkumus¹³⁸. Svarbi yra šio paragrafo antra dalis, nustatanti teismo, kuriam yra paskirtas ginčo nagrinėjimas, pareigą atsisakyti priimti ieškinį, kai ieškinys yra pateikiamas ne advokato, kai advokato atstovavimas būtinas, arba kai per trūkumams pašalinti nustatytą terminą šalis nesusitarė su advokatu, kuris atstovautų ją teisme. Terminas, kuris buvo nustatytas trūkumų, susijusių su privalomu advokato atstovavimu, pašalinimui, pratęsti neleidžiama. Asmenims, kurie nėra advokatai, šalis gali suteikti įgaliojimą viso proceso vedimui arba atskirų proceso stadijų vedimui. ZPO §34 nustato, jog įgaliotinio šalies vardu priimti sprendimai santykiuose su priešinga šalimi turi tokią galią lyg pati šalis asmeniškai veiktų procese. Tai negalioja tik tuo atveju, jei šalis sužinojusi apie įgaliotinio veiksmus, kurie jai nepriimtini, tuos veiksmus atšaukia arba atsiima įgaliojimus.

Austrijos *Ne ginčo teisenos įstatymas* kiek kitaip reglamentuoja atstovavimo būtinumą. Bylose, kuriose nėra ginčo, pirmojoje ir apeliacinėje instancijoje advokatas nėra būtinas – šalys gali veikti asmeniškai arba per savo pasirinktą asmenį (AussG § 4)¹³⁹. *Ne ginčo teisenos įstatymo* §5 įtvirtina teismo pareigą ypatingosios teisenos bylose patikrinti atstovavimą, įgaliojimus. Taip pat esant tam tikroms aplinkybėms šis įstatymas numato kuratoriaus paskyrimą, kuris veiktų šalies vardu, pavyzdžiui, remiantis AussG § 5 (2) 1. a) kuratorius teismo iniciatyva skiriamas šaliam, kai įstatyminis šalies atstovas negali tinkamai atstovauti šalies dėl interesų konflikto. Pagal AussG § 5 (2) 1. b) teismas gali rūpintis atstovo paskyrimu, pavyzdžiui, kai atstovo reikia šaliam, kuri dar nėra gimusi (taip gali nutikti sprendžiant su paveldėjimo teisiniais santykiais susijusias bylas). AussG § 6 nustatyta advokato atstovavimo būtinybė tik tais atvejais, kai byla, nagrinėjama ypatingosios teisenos tvarka, pasiekia Austrijos Aukščiausiąjį Teismą. Taigi ypatingojoje teisenoje advokatas šalį atstovauti privalo tik kasacinėje instancijoje (skirtingai nei ginčo teisenoje). AussG § 6 (4) nurodyta, jog „jeigu šis įstatymas nenurodo kitaip, ypatingosios teisenos bylose yra taikomos Austrijos civilinio proceso kodekso nuostatos apie įgaliojimus ir įgaliotinius“.

Išanalizavus šios teisės kreiptis į teismą prielaidos turinį, galima teigti, jog ji galioja tiek ginčo, tiek ypatingojoje teisenoje, nes tiek ZPO, tiek AussG nustato atstovavimo reikalingumą bei kai kuriais atvejais būtiną advokato atstovavimą. Atstovavimas tikrinamas teisme nuo pat ieškinio pateikimo momento, todėl neįgaliojoto vesti bylą asmens paduotą ieškinį (ypatingojoje teisenoje - pareiškimą) bus atsisakyta priimti, nes tik šalis ar jos įgaliotas asmuo gali prisiimti atsakomybę už pareikštus reikalavimus. Neįgaliojoto asmens pareikštas reikalavimas yra niekinis, kadangi neišreiškia tikrosios šalies valios. Tik įgaliotas vesti bylą asmuo gali veikti

¹³⁸ Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.)

<http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

¹³⁹ Ausserstreitgesetz. BGBl. I Nr. 111/2003 <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

šalies vardu, dalyvauti santykiuose su priešinga šalimi, priimti tam tikrus sprendimus, kurie sukurs teisinės pasekmes atstovaujajamam.

3.5. Teismo žinioje yra byla dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu arba yra įsiteisėjęs sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko, tuo pačiu pagrindu

Šios teisės kreiptis į teismą prielaidos nagrinėjamos viename darbo poskyryje, nes yra tarpusavyje susijusios dėl ieškinių tapatumo nustatymo problematiškumo. Austrijos civilinio proceso kodekso § 233 (1) įtvirtinta teisės kreiptis į teismą prielaida – „ginčo nagrinėjimas teisme sąlygoja tai, jog per jo nagrinėjimo laikotarpį nei tame pačiame, nei kitame teisme negali būti sprendžiamas ginčas dėl tokio paties reikalavimo tarp tų pačių šalių. Jeigu tokio ginčo nagrinėjimo metu teismui pateikiamas ieškiny s dėl tokių pačių reikalavimų tarp tų pačių šalių, reikia atsisakyti priimti tokį ieškinį“¹⁴⁰. Taip pat ZPO 230 (3) įtvirtinta taisyklė, kad įsiteisėjęs sprendimas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu užkerta kelią asmeniui kreiptis į teismą teisminės gynybos. LR CPK prie analogiško atsisakymo priimti ieškinį pagrindo nurodyta, jog teismas atsisako priimti ieškinį tada, kai yra įsiteisėjęs teismo arba arbitražo sprendimas. Austrijos ZPO aprašant šią prielaidą arbitražo sprendimo sąvoka nepateikta, nurodyta jog įsiteisėjęs sprendimas užkerta kelią tapačios bylos nagrinėjimui teisme. Darbo autorė siūlo šią Austrijos ZPO nuostatą aiškinti sistemiškai kartu su kitomis Austrijos ZPO normomis ir mano, kad *sprendimas* apima tiek teismo, tiek arbitražo sprendimą, nes ZPO 607 paragrafas nurodo, jog arbitražo sprendimas šalims turi teismo sprendimo galią, o Austrijos ZPO komentaro autorius nurodo, jog arbitražo sprendimas, kaip ir teismo sprendimas, turi teisinių faktų konstatavimo, teisinių santykių sukūrimo, pakeitimo ir vykdomąją galią¹⁴¹.

Taigi ZPO nustato, jog ginčas dėl tapačių reikalavimų tarp tų pačių šalių nagrinėjamas teisme tik vieną kartą. Nuo civilinės bylos iškėlimo teisme momento yra pripažįstama, kad teise pareikšti ieškinį jau yra pasinaudota ir pakartotinį tapatų ieškinį remiantis Austrijos ZPO nuostatomis bus atsisakoma priimti. Žinoma, daugiausia problemų, susijusių su šiomis teisės kreiptis į teismą prielaidomis, gali kilti dėl tapatumo nustatymo, nes ne visada aišku, pagal kokius požymius turi sutapti ginčo dalykai, šalys, kad teismas juos laikytų tapačiais, ir kad nebūtų keletą kartų teismuose nagrinėjamos tapačios bylos.

¹⁴⁰ Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.)
<http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

¹⁴¹ Rechberger W.H., Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006, 607§ komentaras.

Nagrinėjant šią Austrijos ZPO nuostatą kyla būtinybė nustatyti laiko tarpą, reiškiantį „bylos buvimą teisme“. ZPO 233 paragrafo komentare pasakyta, jog bylos buvimas teisme trunka:

1. nuo ieškinio patekimo į teismą iki sprendimo byloje įsiteisėjimo, arba
2. nuo ieškinio patekimo į teismą iki proceso baigties kitokiu būdu (t.y. procesas baigiasi teismui atsisakius priimti ieškinį, ieškovui atsiėmus ieškinį ar šalims patvirtinus taikos sutartį).

Analizuojant šiuos atsisakymo priimti ieškinį pagrindus esmine tampa „tapatumo“ sąvoka. W.Rechberger pažymi, jog ieškiniai tapatūs tuo atveju, kai yra identiškos proceso šalys ir identiškai civilinio ginčo objektai. Privalo egzistuoti abu šie elementai. Remiantis Austrijos ZPO komentaru galima plačiau panagrinėti kiekvieno šių elementų esmę:

- Šalių identiškumas arba tapatumas reiškia tai, kad abiejuose procesuose (net šalims pasikeitus procesiniais vaidmenimis) dalyvauja tos pačios šalys. Tai galioja netgi teisių perėmimo atveju.
- Reikalavimų tapatumas atsiranda tada, kai sutampa ankstesnio ir vėlesnio civilinių ginčų objektai. Remiantis Austrijos teismų praktika galima teigti, jog reikalavimų identiškumas pasireiškia tuomet, kada iš faktinių bylos aplinkybių ir iš jų išeinančių interesų paaiškėja, jog abu reikalavimai siekia tų pačių teisių apsaugos. Reikalavimai sutampa ir tuo atveju, kai vienas reikalavimas yra kito reikalavimo žymi dalis¹⁴². Pasak Austrijos ZPO komentaro autoriaus, nustatant reikalavimų (ginčo objekto) tapatumą aktuali tampa branduolio (dar kitaip vadinama - taško) teorija, kuria remiantis ginčo objektai laikomi tapačiais, jei sutampa esminiai reikalavimai, reikalavimų branduoliai¹⁴³.

Austrijos Aukščiausiasis Teismas (toliau - OGH) ne vienoje nutartyje yra aiškinęs ZPO § 233 nuostatas. Paminėtina 2000 m. OGH nagrinėta byla¹⁴⁴, kurios metu buvo konstatuota, jog: „(...) ginčo teisingumo taisyklės taikomos, kai yra pareikšti nevienodi reikalavimai, kurie nebūtinai turi būti vienas kitam priešingi. Reikalavimų turinys turi būti formuluojamas taip, jog vieno ginčo išnagrinėjimas sukeltų teises pasekmes kitų teisinių ginčų nagrinėjimui“. Taip pat tikslinga paminėti 2001 m. lapkričio 27 d. OGH nutartį¹⁴⁵, kurioje Aukščiausiasis Teismas pasisakė dėl ZPO § 233 (1) taikymo. Ši byla buvo susijusi su reikalavimais, kylančiais iš nuomos

¹⁴² Austrijos OGH 2000 m. birželio 14 d. nutartis Nr. RS U OGH 2000/06/14 7 Ob 112/00x <http://www.ris.bka.gv.at/tawebcgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=100046&p>; prisijungimo laikas: 2007-02-20

¹⁴³ Rechberger W.H., Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006, 233§ komentaras.

¹⁴⁴ Austrijos OGH 2000 m. birželio 20 d. nutartis Nr. RS U OGH 2000/06/20 3 Ob 92/00a <http://www.ris.bka.gv.at/taweb-cgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=100046&p>; prisijungimo laikas: 2007-02-20

¹⁴⁵ Austrijos OGH 2001 m. lapkričio 27 d. nutartis Nr. RS U OGH 2001/11/27 1 Ob 281/01g <http://www.ris.bka.gv.at/taweb-cgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=67671&p>; prisijungimo laikas: 2007-02-09

teisinių santykių: žemesniuose teismuose buvo gauti nuomotojo ir nuomininko ieškiniai, susiję su ta pačia nuomos sutartimi. OGH formuluojama praktika ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu klausimu yra tokia: „reikalavimai yra tapatūs (identiški) tuo atveju, kai iš ieškiniuose pateiktų faktų, interesų paaiškėja, jog abiejų ieškinių reikalavimai siekia tokių pačių teisių apsaugos, ir jog dėl vieno ieškinio priimtas sprendimas išnagrinėjus bylą turės adekvačią įtaką antrajam ieškiniui, t.y. išspręs antrojo ieškinio reikalavimus“. Kaip pažymi OGH, pirmiausia, teismas nagrinėdamas ieškinių tapatumo klausimą atsižvelgia į materialių reikalavimų esmę, nustato tų reikalavimų vienodumą. 1996 m. OGH nagrinėjo bylą, kurioje vienas iš sprendžiamų klausimų buvo susijęs su šalių tapatumo nustatymu remiantis ZPO § 233. Išnagrinėjęs šią bylą, OGH 1996 m. birželio 25 d. nutartyje konstatavo, jog „tarp komandinės bendrovės (pasitikėjimo bendrovės) ir jos narių-bendrovių nėra jokio šalių tapatumo“.

Austrijos Aukščiausiasis Teismas yra priėmęs dar keletą nutarčių, kuriose vienaip ar kitaip palietė ginčo šalių bei ginčo dalyko tapatumo klausimus, todėl konstatuotina, jog Austrijoje yra susiformavusi pakankama teismų praktika, kuria remiantis būtų pagrįstai atsisakoma priimti ieškinį dėl to, jog teismo žinioje jau yra byla arba yra įsiteisėjęs sprendimas byloje dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, t.y. būtų teisingai konstatuojamas ginčo šalių bei to ginčo dalyko ir pagrindo tapatumas.

Kaip pažymi Austrijos ZPO komentaro autorius, pagal kategorišką ZPO § 233 (1) nuostatą, bylos buvimas teisme įtakoja tai, kad yra sudaroma procesinė kliūtis naujų tokių pačių reikalavimų pareiškimui. Šią kliūtį teismas privalo stebėti kiekvienoje proceso stadijoje ir ją nustačius atsiranda aiški pasekmė - antrąjį (vėlesnį) ieškinį yra atsisakoma priimti. W.Rechberger¹⁴⁶ pažymi, jog galimas ir neįtikėtinas atvejis, kai tuo pačiu metu vyksta du tapatūs procesai (ir abu teismai yra faktiškai teisingi). Tada kyla konfliktas dėl teisingumo, kuris sprendžiamas remiantis Austrijos teisingumo įstatymo 47 paragrafu (ši nuostata suteikia pirmenybę bylą nagrinėti tam teismui, kuris yra aukštesnės instancijos).

3.6. Ieškinio atsiėmimas atsisakant reikalavimų

Ieškinio atsiėmimas atsisakant reikalavimų (toliau - ieškinio atsisakymas), kaip procesinė prielaida paminėta ZPO § 230 (3), tačiau pats ieškinio atsisakymo institutas plačiau reglamentuotas ZPO § 237. Šiame paragrafe¹⁴⁷ nustatyta, jog yra dvi galimybės atsiimti ieškinį. Visų pirma, paminėtinas ieškinio atsiėmimas, kai nėra atsisakoma ieškininių reikalavimų. Šitokiu būdu ieškinį vienasmeniškai atsiimti galima tik iki to momento, kol jis nėra pateiktas atsakovui.

¹⁴⁶ Rechberger W.H., Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006, 233§ komentaras.

¹⁴⁷ Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.)
<http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

Vėliau reikalingas atsakovo sutikimas, kadangi šios rūšies ieškinio atsiėmimui būdinga pasekmė – po kurio laiko ieškovas su tuo pačiu ieškiniu vėl gali kreiptis į teismą. Tačiau egzistuoja ir kita ieškinio atsiėmimo forma, kai atsiimant yra atsisakoma ieškininių reikalavimų. Tokiam ieškinio atsiėmimui nėra reikalingas atsakovo sutikimas, kadangi atsisakius ieškinio vėliau jo nebus galima vėl pateikti teismui. Būtent ieškininių reikalavimų atsisakymas atsiimant ieškinį Austrijos ZPO įvardijamas kaip procesinė prielaida. Teismas nustatęs, jog pateikto ieškinio anksčiau ieškovas buvo atsisakęs, taikys ZPO § 230 (3) ir atsisakys priimti ieškinį. Austrijos ZPO § 237 (2) nustato, kad ieškinio atsiėmimas gali būti išreikštas raštišku pareiškimu teismui arba žodine forma teismo posėdžio metu. Atsisakyti ieškinio ieškovas gali iki žodinio bylos nagrinėjimo pabaigos tiek pirmoje, tiek apeliacinėje instancijose. Kaip ypatybę būtų galima paminėti santuokos nutraukimo bylas, kuriose atsisakyti ieškinio galima netgi pasibaigus žodiniam nagrinėjimui iki sprendimo įsiteisėjimo momento (ZPO § 483a (1)¹⁴⁸).

ZPO komentare¹⁴⁹ yra pateiktos šios ieškinio atsisakymo pasekmės:

1. ieškinio atsisakymas yra viena iš civilinio proceso pabaigos formų;
2. jau minėta tai, kad atsisakius ieškinio, užkertamas kelias dar kartą jį paduoti teisme. Tokį ieškinį bus atsisakyta priimti, tad ieškinio atsisakymas - teisės kreiptis į teismą prielaida;
3. pareiga atlyginti procesines išlaidas. Jeigu šalys nėra susitarusios kitaip, ieškinio atsisakymo atveju ieškovas atsakovui padengia visas turėtas procesines išlaidas, kurias konkrečiai nustato teismas teismo posėdžio pabaigoje. Teismas jokia būdu negali tikrinti, ar ieškovas būtų bylą laimėjęs.

Ieškovas, atsisakydamas ieškinio tuo pačiu atsisako ir teisinės apsaugos, nes šis ieškinys dar kartą teismui nebegalės būti paduotas.

3.7. Arbitražinis susitarimas

Austrijos civilinio proceso kodekse yra numatytas ne tik ginčų sprendimas teismuose, bet ir vienas iš alternatyvių ginčo sprendimų būdų – ginčų sprendimas arbitraže, kuriam reikalingas tarp šalių sudarytas arbitražinis susitarimas. ZPO § 581 (1) apibrėžia arbitražinio susitarimo (Schiedsvereinbarung) sąvoką: arbitražinis susitarimas yra šalių susitarimas visus arba atskirus tarp jų esančius ar būsimus ginčus esant sutartiniams arba nesutartiniams santykiams spręsti arbitraže. Arbitražinis susitarimas gali būti įformintas atskirai arba numatytas vienoje iš

¹⁴⁸ Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.)
<http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

¹⁴⁹ Rechberger W.H., Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006, 238§ komentaras.

sutarties sąlygų¹⁵⁰. Arbitražinis susitarimas reiškia, jog šalys savanoriškai atsisako valstybinių teismų jurisdikcijos ir perduoda ginčą spręsti jų pasirinktam arbitrai¹⁵¹. W.Rechberger nuomone¹⁵², arbitražinis susitarimas sukelia dvi procesinio pobūdžio pasekmes:

1. pozityvi pasekmė yra ta, kad arbitražinis susitarimas pagrindžia arbitražo teisę priimti sprendimą, kuris ginčo šalims turės teismo sprendimo galią (tai nurodo ZPO 607 paragrafas);
2. negatyvi pasekmė yra ta, kad arbitražinis susitarimas yra viena iš teisės kreiptis į teismą prielaidų. Kai yra sudarytas arbitražinis susitarimas ir jis tebėra galiojantis, bendrosios kompetencijos teismas, gavęs ieškinį, dėl kurio yra sudarytas arbitražinis susitarimas, privalo atsisakyti priimti ieškinį.

Teisės kreiptis į teismą prielaida, susijusi su arbitražiniu susitarimu, įtvirtinta Austrijos ZPO § 584 (3), kuriame nustatyta, jog „jei ginčas dėl šalių susitarimo yra pavestas spręsti arbitražui, tai to ginčo neleidžiama spręsti nei teisme, nei kitame arbitraže; ieškinį dėl tokio ginčo atsisakoma priimti. Tai negalioja, kai arbitražiniam susitarimui atsakovas prieštarauja arba kai arbitražo procesas užsitęsė ir arbitražo sprendimas ilgą laiką nepriimamas“.

Taip pat svarbu paminėti ZPO § 584 (2) nuostatą, nustatančią teismo pareigą nagrinėti ieškinį, kai nėra arbitražinio susitarimo: „jeigu arbitražinis teismas nusprendžia, kad ginčas jam neteisingas dėl to, kad jokio arbitražinio susitarimo nėra arba arbitražinis susitarimas dar galutinai nesudarytas, tai teismas negali atsisakyti priimti ieškinį tuo pagrindu, jog ginčas yra teisingas arbitražui“. ZPO § 582 (2) numatyti atvejai, kada arbitražinio susitarimo sudaryti negalima: arbitražinis susitarimas negali būti sudaromas ir byla negali būti nagrinėjama arbitraže, kai šalių reikalavimai atsiranda iš šeimos teisinių santykių ir iš tam tikrų rūšių sutarčių, pavyzdžiui, nuomos sutarties.

Šalys arbitražinį susitarimą sudaro savo iniciatyva, tačiau kartais tinkamai neįvertina, kokių realių teisinių kliūčių gali atsirasti dėl arbitražinio susitarimo formuluotės, ir vien dėl to ginčo nagrinėjimas patenka ne arbitražui, kaip buvo susitarusios šalys, o teismui. Ypač svarbu yra tai, kad arbitražinis susitarimas nebūtų suformuluotas per siaurai. Galima būtų pateikti konkretų pavyzdį¹⁵³, kai šalys sudarė arbitražinį susitarimą dėl to, jog Karakase (Venesueloje) tarnaujantis konsulas spręs šalių ginčus kaip vienintelis arbitras. Kai po kelių metų iškilo ginčai, konsulatas toje šalyje jau buvo uždarytas, todėl arbitražinio susitarimo įgyvendinimas dėl faktinių priežasčių buvo nebeįmanomas. Taip pat literatūroje iškeliamą problemą, jog dažnai

¹⁵⁰ Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.)

<http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

¹⁵¹ Rechberger W.H., Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006, 577§ komentaras.

¹⁵² Rechberger W.H., Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006, 581§ komentaras.

¹⁵³ Effektive Schiedsvereinbarung – Osterreich.

<http://www.freshfields.com/publications/pdfs/2006/15593.pdf>; prisijungimo laikas: 2007-02-09

arbitražiniai susitarimai būna prieštaringi, kai juos norima sudaryti per daug harmoningus: „vienas arbitras pasakojo apie ginčą, kurį išspręsti buvo įpareigotas tarptautinis arbitražas Ženevoje. Teismas procese turėjo vadovautis Venesuelos Pilietinės įstatymų knygos ir Prancūzijos Civilinio kodekso nuostatomis. Šie įstatymai įtvirtina tik materialinės teisės normas ir nepritaikyti procesiniams arbitražo klausimams spręsti. Kai tuo pačiu metu naudojami keli įstatymai, tai gali sukelti neišsprendžiamų prieštaravimų. Iš to kyla daug galimybių pažeisti civilinę teisę. Tuo pačiu didėja rizika, kad arbitražo sprendimas bus pakeistas vėlesniu teismo sprendimu“¹⁵⁴. Tokią galimybę įtvirtina ZPO 611 paragrafas, kuriame reglamentuoti pagrindai, kuriais remiantis gali būti paduodamas pareiškimas dėl arbitražo sprendimo panaikinimo. Iš šiame paragrafe nurodytų pagrindų paminėtini šie: 611 § (2) 7 punktas nurodo, kad arbitražo sprendimas gali būti anuluotas, jeigu buvo priimtas dėl tokio ginčo dalyko, dėl kurio pagal nacionalinę teisę negalima sudaryti arbitražinio susitarimo, o 8 punktas kaip vieną iš arbitražo sprendimo panaikinimo atvejų nurodo arbitražo sprendimo prieštaravimą viešajai tvarkai (ordre public). ZPO yra nustatyta, jog teismas išimtiniais atvejais gali kontroliuoti arbitražo procesą. Apie tai yra pasisakęs ir OGH 1994 m. balandžio 12 d. nutartyje¹⁵⁵: „iš ZPO nuostatų apie arbitražą tampa aišku ir nedviprasmiška, jog į valstybinius teismus dėl arbitražo sprendimų kontroliavimo ir arbitražinio proceso kreipiamasi tik išimtiniais, įstatyme nurodytais atvejais. Savarankiškas teismo arbitražinių sprendimų peržiūrėjimas nėra įstatymuose numatytas, nes tai tikrai prieštarautų arbitražo esmei ir tikslams“.

Todėl siūlomi kai kurių problemų sprendimo būdai ir teigiama, jog arbitražo susitarimas turi būti tiksliai suformuluotas ir atitikti visus formos reikalavimus, kurie naudojami teisėje. Tačiau jis neturi būti suformuluotas per siaurai, kad nebūtų apsunkintas jo įgyvendinimas dėl nenumatyto aplinkybių pasikeitimo. Arbitražinis susitarimas – ginčo nagrinėjimo arbitraže pagrindas, nes nesant tokio susitarimo bylos sprendžiamos teismuose. Pažymėtina ZPO § 607 įtvirtinta nuostata, jog „arbitražo sprendimas šalims turi teismo sprendimo poveikį“¹⁵⁶, todėl šalys turėtų labai atsakingai sudarinėti arbitražinius sprendimus.

Iš ASGG 9 paragrafo¹⁵⁷ nuostatų matyti, jog arbitražiniai susitarimai sprendžiant darbo ir iš socialinės rūpybos teisės kylančius ginčus nėra efektyvūs, nes tik tam tikrais atvejais arbitražiniu susitarimu šalys gali keisti teritorinį teisingumą, o dalykinio teisingumo šalys

¹⁵⁴ Ten pat.

¹⁵⁵ Austrijos OGH 1994 m. balandžio 12 d. nutartis Nr. RS U OGH 1994/04/12 4 Ob 1542/94 <http://www.ris.bka.gv.at/taweb-cgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=98968&p=9>; prisijungimo laikas: 2007-02-20

¹⁵⁶ Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.) <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

¹⁵⁷ Arbeits-und Socialgerichtsgesetz. BGBl. Nr. 104/1985 zuletzt geandert durch BGBl. Nr. 91/1993 <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/>; prisijungimo laikas: 2006-12-08

keisti negali. Austrijos *Ne ginčo teisenos įstatyme* apskritai nėra numatyta arbitražinio susitarimo galimybė.

Išanalizavus teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinę tvarką, numatytą Austrijos civilinio proceso įstatymuose, būtina akcentuoti tai, jog Austrijos ZPO atsisakymo priimti ieškinį pagrindai įtvirtinti ne viename paragrafe, o išdėstyti skirtinguose paragrafuose ar net skyriuose. Tačiau šis atsisakymo priimti ieškinį pagrindų išdėstymas jokių būdu neleidžia teigti, kad toks teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinės tvarkos reglamentavimas apsunkina asmens teisės kreiptis į teismą dėl teisminės gynybos realizavimą. Aplinkybės, kurioms esant atsisakoma priimti ieškinį, yra aiškiai nustatytos įstatyme ir Austrijos įstatymų leidėjas nepaliko jokių įstatymo spragų, kurios suteiktų galimybę vienokiu ar kitokiu būdu riboti teisę kreiptis į teismą. Pažymėtina, jog Austrijos ZPO nėra numatyta privaloma išankstinė ginčo sprendimo ne teisme tvarka, kurios nesilaikymas įpareigotų teismą atsisakyti priimti asmens, besikreipiančio teisminės gynybos, ieškinį. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog Austrijoje ieškinio ir ypatingą teisenas reglamentuoja atskiri įstatymai, tačiau Austrijos ZPO įtvirtinti atsisakymo priimti ieškinį pagrindai galioja abiejų teisenų tvarka nagrinėjamos byloms. Be to, Austrijoje arbitražo proceso reglamentavimui, kuris labai svarbus vieno iš atsisakymo priimti ieškinį pagrindų taikymui, yra skirtas atskiras Austrijos ZPO skyrius.

IŠVADOS

1. Teisė į teisminę gynybą yra viena iš svarbiausių civilizuotos visuomenės socialinių vertybių, kurios nepagrįstas ribojimas yra visiškai nesuderinamas su piliečių teisių, laisvių ir interesų apsauga.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą teisminės gynybos prieinamumą konkretizuoja LR CPK 5 straipsnis, skelbiantis kiekvieno suinteresuoto asmens teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas.
3. Teisė kreiptis į teismą negali būti tapatinama su teise į teisminę gynybą, nes yra pastarosios sudėtinė dalis - savarankiška subjektinė procesinė teisė.
4. Teisė kreiptis į teismą priklauso nuo tam tikrų įstatyme nurodytų procesinio pobūdžio aplinkybių, kurios pagal procesinius teisinius padarinius skirstomos į dvi grupes – teisės kreiptis į teismą prielaidas ir tinkamo šios teisės įgyvendinimo sąlygas, kurios būna numatytos civilinio proceso įstatymuose - atsisakymo priimti ieškinį pagrinduose.
5. Lietuvos Respublikoje teisė kreiptis į teismą yra tinkamai reglamentuota ir įgyvendinama nepažeidžiant įstatymuose numatytų reikalavimų. LR CPK įtvirtintas baigtinis atsisakymo priimti ieškinį (pareiškimą, prašymą ar skundą) pagrindų sąrašas nesudaro kliūčių asmenims tinkamai pasinaudoti teise kreiptis į teismą.
6. Autorės nuomone, tikslinga Lietuvos įstatymų leidėjui pasiūlyti:
 - Į LR CPK 137 str. 2 d. įtvirtintą atsisakymo priimti ieškinį (pareiškimą, prašymą ar skundą) pagrindų sąrašą įtraukti dar vieną aplinkybę - ieškovo (pareiškėjo) civilinį procesinį teisingumą;
 - LR CPK 137 str. 2 d. 1 p. įtvirtinto atsisakymo priimti ieškinį pagrindo formuluotę papildyti tikslinamaisiais žodžiais „civilinio proceso tvarka“, nes tik tokiu būdu galima išvengti dviprasmiškumo, susijusio su bylų priskyrimu teismams; LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktą turėtų būti pakeistas ir išdėstytas taip: „ieškinys nenagrinėtinas teisme *civilinio proceso tvarka*“;
 - LR CPK 137 straipsnio 2 dalyje esančias ieškinio ir pareiškimo sąvokas konkrečiuose punktuose nurodyti taip, kad būtų aišku, kuris atsisakymo priimti ieškinį pagrindas taikomas abiem teisenom, o kuris tik vienai teisei.
7. Išanalizavus teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinę tvarką, numatytą Austrijos civilinio proceso įstatymuose, akcentuotina tai, jog Austrijos ZPO atsisakymo priimti ieškinį pagrindai įtvirtinti ne viename paragrafe, o išdėstyti skirtinguose paragrafuose ar net skyriuose. Tačiau šis atsisakymo priimti ieškinį pagrindų išdėstymas jokių būdu

neleidžia teigti, kad toks teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinės tvarkos reglamentavimas apsunkina asmens teisės kreiptis į teismą dėl teisminės gynybos realizavimą.

8. Išanalizavus dviejų Europos Sąjungos narių – Lietuvos ir Austrijos - civilinio proceso įstatymuose nustatytą teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinę tvarką, galima konstatuoti, jog tiek Lietuvos, tiek Austrijos įstatymuose numatyti atsisakymo priimti ieškinį pagrindai ir jų turinys iš esmės sutampa.
9. Lyginant teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinę tvarką Lietuvoje ir Austrijoje galima išskirti, tik keletą ryškesnių skirtumų. Pirma, Austrijos ZPO nėra numatyta privaloma išankstinė ginčo sprendimo ne teisme tvarka, kurios nesilaikymas įpareigotų teismą atsisakyti priimti asmens, besikreipiančio teisminės gynybos, ieškinį. Antra, Austrijoje ieškinio ir ypatingą teisenas reglamentuoja atskiri įstatymai, tačiau Austrijos ZPO įtvirtinti atsisakymo priimti ieškinį pagrindai galioja abiejų teisenų tvarka nagrinėjamos byloms. Trečia, Lietuvoje arbitražinį susitarimą bei arbitražo procesą nustato LR Komercinio arbitražo įstatymas, o Austrijoje arbitražo proceso reglamentavimui, kuris labai svarbus vieno iš atsisakymo priimti ieškinį pagrindų taikymui, yra skirtas atskiras Austrijos ZPO skyrius.
10. Pabrėžtina, jog nei Lietuvos, nei Austrijos civilinio proceso įstatymuose į atsisakymo priimti ieškinį pagrindų sąrašą nėra įtrauktas ieškovo (pareiškėjo) civilinis procesinis teisnumas.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Austrijos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika rodo, kad teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinės tvarkos klausimai aktualūs tiek naują Civilinio proceso kodeksą turinčiai Lietuvai (lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis), tiek Austrijai, kurios civilinio proceso teisės doktrina pasižymi itin senomis ir giliomis tradicijomis.

SANTRAUKA

Teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinė tvarka (lyginamoji Lietuvos ir Austrijos valstybių civilinio proceso įstatymų analizė)

Pagrindinės sąvokos: *teisė kreiptis į teismą, teisės kreiptis į teismą turinys, teisės kreiptis į teismą prielaidos ir sąlygos, atsisakymo priimti ieškinį pagrindai.*

Šio darbo tikslas – kompleksiskai išanalizuoti ir palyginti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo procesinę tvarką pagal Lietuvos ir Austrijos civilinio proceso įstatymus. Abiejose šalyse konstituciniu lygmeniu įtvirtintą teisę kreiptis į teismą detalizuoja civilinio proceso įstatymuose nustatyta šios teisės įgyvendinimo tvarka. Darbe teorinių ir empirinių metodų pagalba yra analizuojama teisė kreiptis į teismą, jos turinys, teisės kreiptis į teismą prielaidos ir sąlygos, nustatytos atsisakymo priimti ieškinį pagrinduose, įtvirtintuose Lietuvos ir Austrijos civilinio proceso įstatymuose. Remiantis moksline literatūra, teisės aktais, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Austrijos Aukščiausiojo Teismo (Oberster Gerichtshof) praktika atskiruose baigiamojo darbo skyriuose analizuojami Lietuvos ir Austrijos civilinio proceso kodeksuose numatyti atsisakymo priimti ieškinį pagrindai.

Atlikus lyginamąją Lietuvos ir Austrijos civilinio proceso įstatymų analizę, prieinama išvados, kad abiejų valstybių civilinio proceso įstatymuose įtvirtinti atsisakymo priimti ieškinį pagrindai yra beveik identiški, teisė kreiptis į teismą yra tinkamai reglamentuota ir įgyvendinama nepažeidžiant įstatymuose numatytų reikalavimų. Tiek Lietuvoje, tiek Austrijoje įtvirtinti baigtiniai atsisakymo priimti ieškinį pagrindų sąrašai nesudaro kliūčių asmenims pasinaudoti teise kreiptis į teismą. Taip pat darbe pateikiami pasiūlymai Lietuvos įstatymų leidėjui dėl kai kurių civilinio proceso įstatymų nuostatų, reglamentuojančių atsisakymo priimti ieškinį pagrindus, tobulinimo.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Ordnung der Verwirklichung des Justizgewährungsanspruchs anhand der Gesetzen des Zivilprozesses in Litauen und Österreich

Grundbegriffe: *Justizgewährungsanspruch, Inhalt des Justizgewährungsanspruchs, Prozessvoraussetzungen und Rechtszugvoraussetzungen des Justizgewährungsanspruchs, Gründe der Zurückweisung der Klage.*

In dieser Magistruarbeit analysiert man die Ordnung der Verwirklichung des Justizgewährungsanspruchs anhand der Gesetze des Zivilprozesses in Litauen und Österreich. Den Justizgewährungsanspruch, den die Verfassungen der beiden Ländern durchsetzen, detailliert die Ordnung der Verwirklichung dieses Rechts in den Gesetzen des Zivilprozesses. In der Arbeit analysiert man den Justizgewährungsanspruch, Inhalt des Justizgewährungsanspruchs (die Prozessvoraussetzungen und die Rechtszugvoraussetzungen sind in den Gesetzen des Zivilprozesses verwirklicht, die in den Gründen der Zurückweisung der Klage festgestellt sind). Hier werden auch die Werke der Rechtswissenschaftler in Litauen und Österreich besprochen.

In einzelnen Teilen dieser Arbeit werden die Gründen der Zurückweisung der Klage besprochen. Diese Gründe analysiert man anhand der Gesetze, der Rechtsprechung, der Wissenschaft des Zivilprozessrechtes. Nach der vergleichenden Analyse der Gesetze des Zivilprozesses in Litauen und Österreich kann man die Schlussfolgerung ziehen, dass die Gründen der Zurückweisung der Klage fast identisch sind. Der Justizgewährungsanspruch ist ausführlich reglementiert und verwirklicht man ohne Verletzungen der Gesetze. Sowohl in Litauen als auch in Österreich ist die Endliste der Gründen der Zurückweisung der Klage verwirklicht, die keine Hindernisse der Personen, die den Justizgewährungsanspruch nutzen wollen, machen. In der Arbeit werden auch die Vorschläge für den Gesetzgeber Litauens wegen der Verbesserung einiger Rechtsnormen des Zivilprozessrechtes gemacht.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios.1992. Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 54 - 1556.
3. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 64-2569
5. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr.13-308
6. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 50-1632.
7. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 39-961.
8. Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 92-2844.
9. Lietuvos Respublikos Prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 42-1919.
10. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas // Valstybės žinios.1998, Nr.110-3024.
11. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios.1994. Nr.46-851.
12. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
13. 2005-05-20 Teismų tarybos nutarimu Nr. 13P-346 patvirtinti Lietuvos teismų informacinės sistemos nuostatai.
14. Arbeits-undSocialgerichtsgesetz. BGBl. Nr. 104/1985 zuletzt geändert durch BGBl. Nr. 91/1993.
15. Ausserstreitgesetz. BGBl. I Nr. 111/2003.
16. Bundes-Verfassungsgesetz, BGBl.Nr. 1/1930 zuletzt geändert durch BGBl.Nr. 73/1968.
17. Jurisdiktionsnorm. RGBL. Nr. 111/1895 (zuletzt geändert Dutch BGBl. I Nr. 140/1997.
18. Zivilprozessordnung. BGBl. I Nr. 7/2006 (Nr. Gp XXII RV 1158 AB 1236 S. 129. BR: AB 7459 S. 729.)

Teismų praktika

19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo

- veiksmams, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 54-1588.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskūsti prokuroro nutarimą“ // Valstybės žinios, 2006-01-19, Nr. 7-254.
 21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“// Valstybės žinios, 2006-09-26, Nr. 102-3957, atitaisymas - 2006.11.25, Nr.: 127, atitaisymas - 2006.12.16, Nr.: 137.
 22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl teismų precedentų ir teismo nutarties kreiptis į Konstitucinį Teismą ar administracinį teismą apskundimo“ // Valstybės žinios. 2007-10-27, Nr. 111-4549.
 23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. balandžio 12 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-49/1999, kat. 35.
 24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-472, kat. 96.
 25. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-352/2005, kat. 114.11, 118.3.
 26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-94/2006, kat. 26.6.
 27. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2006, kat. 116.5.1, 118.3.
 28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007, kat. 21.4.1.1;132 (S). LAT biuletenis „Teismų praktika“ Nr. 27. Vilnius. 2007.
 29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-06-26 konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso, Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo normų taikymo“.
 30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-03-04 konsultacija „Dėl kai kurių Darbo kodekso, Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso normų taikymo“.
 31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-05-20 konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso normų taikymo“.
 32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-10-07 konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso ir Įmonių bankroto įstatymo normų taikymo“.

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-04-14 konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso normų taikymo“.
34. Austrijos OGH 2003 m. balandžio 2 d. nutartis Nr. RSUOGH2003/04/02;7Ob28/03y.
35. Austrijos OGH 2000 m. birželio 14 d. nutartis Nr. RS U OGH 2000/06/14 7 Ob 112/00x.
36. Austrijos OGH 2000 m. birželio 20 d. nutartis Nr. RS U OGH 2000/06/20 3 Ob 92/00a.
37. Austrijos OGH 2001 m. lapkričio 27 d. nutartis Nr. RS U OGH 2001/11/27 1 Ob 281/01g.
38. Austrijos OGH 1994 m. balandžio 12 d. nutartis Nr. RS U OGH 1994/04/12 4 Ob 1542/94.

Specialioji literatūra

39. Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą specialiosios sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
40. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas. Teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T.1.
41. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. T.3.
42. Jarašiūnas E. Teisminės valdžios funkcionavimo problemos konstitucinėje justicijoje // Teisminė valdžia ir visuomenė: konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999.
43. Kolektyvinė monografija. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
44. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2.
45. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004.
46. Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
47. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Vilnius: Justitia, 1997.
48. Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002.
49. Nekrošius V. Kai kurie civilinio proceso teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinoje // VU mokslo darbai „Teisė“ 2007 m. 63 tomas.
50. Rechberger W.H, Kommentar zur ZPO, 3. Aufl., Wien, 2006.

51. Valančius V. Bendrosios kompetencijos, konstitucinių ir administracinių teismų santykio aspektai // Jurisprudencija. 2004, Nr. 51 (43).
52. Venckienė N. Civilinių bylų iškėlimo sąlygos // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
53. Venkutė J. Teisminės gynybos prieinamumo koncepcija, garantijos ir įgyvendinimas civiliniame procese// Teisinės minties šventė – 2005. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
54. Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006, Nr.2 (80).
55. Vėlyvis S. Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.

Interneto svetainės

56. http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26558; prisijungimo laikas: 2007-11-15.
57. http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26409; prisijungimo laikas: 2007-11-15
58. <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tpbiul&lang=1>; prisijungimo laikas: 2007-11-15.
59. http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26552; prisijungimo laikas: 2007-11-18.
60. http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26558; prisijungimo laikas: 2007-11-15.
61. http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29256; prisijungimo laikas: 2007-11-15
62. <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20050520-346.doc> ; prisijungimo laikas: 2007-09-27
63. http://ec.europa.eu/civiljustice/jurisdiction_courts/jurisdiction_courts_aus_lt.htm; prisijungimo laikas: 2007-01-31
64. http://ec.europa.eu/civiljustice/org_justice/org_justice_aus_lt.htm; prisijungimo laikas: 2007-01-31
65. <http://www.freshfields.com/publications/pdfs/2006/15593.pdf>; prisijungimo laikas: 2007-02-09
66. <http://www.gericht.at/beitrag/gericht/gericht.jsp?bei=101>; prisijungimo laikas: 2007-02-05
67. <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/> ; prisijungimo laikas: 2006-12-08

68. <http://www.ris.bka.gv.at/tawebcgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUST&i=73077&p=1>;
prisijungimo laikas: 2007-02-19
69. [http://www.ris.bka.gv.at/tawebcgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=100046&p](http://www.ris.bka.gv.at/tawebcgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=100046&p;);
prisijungimo laikas: 2007-02-20
70. [http://www.ris.bka.gv.at/taweb-cgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=100046&p](http://www.ris.bka.gv.at/taweb-cgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=100046&p;);
prisijungimo laikas: 2007-02-20
71. [http://www.ris.bka.gv.at/taweb-cgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=67671&p](http://www.ris.bka.gv.at/taweb-cgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=67671&p;);
prisijungimo laikas: 2007-02-09
72. <http://www.ris.bka.gv.at/taweb-cgi/taweb?x=d&o=d&v=just&d=JUSR&i=98968&p=9>;
prisijungimo laikas: 2007-02-20
73. [http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesverfassung_\(%C3%96sterreich\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesverfassung_(%C3%96sterreich)); prisijungimo laikas:
2007-10-19.